

22 EKİM

2. Ayık Kür Kadın Dergisi Yılı 3. Sayı 1

Aralık 1996 100.000 TL

Bosna-Hersek • Çeçenistan • Ruanda • Halepçe • 1991
Temmuz Diyarbakır • 1992 Mart Cizre • **22 Ekim 1993**
Lice • 1995 Dersim • 1996 Güçlükonak .....

JUJİN

2 Aylık Kürt Kadın Dergisi

Yıl:1

Sayı:1

Aralık - Ocak

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri

Müdürü: Oya Coşkun

Görsel

Düzenleme: Roşa, Sakine

Tasarım: Roşa

Teknik Uygulama: Sakine

Kapak Fotoğrafı:

Demokrasi Gazetesi

Adres: İstiklal Caddesi,

Terkos Çıkmaızı, Karacaslan

Apartmanı, No: 109 Tünel-

Beyoğlu/İSTANBUL

Baskı: Ceylan Matbaası

Adres: Piyer Lofı Caddesi,

Dostluk Yurdu Sok. Selim

Bey İşhanı, No:8/5

Cağaloğlu/İSTANBUL

Abone koşulları:

Yıllık (6 sayı)

Yurt içi: 600.000 TL

Yurt dışı: 30 DM

Yapı ve Kredi Bankası

Yayla Şubesi İstanbul

Hesap Numarası:3004813-2

Jujin iki ayda bir yayınlanan

bilgilendirici ve eğitici bir

kadın dergisidir. Katkıda

bulunanlar tarafından verilen

yazıların ve görüşüğümüz

insanların görüşlerinin

yayınlanması, bizim

görüşlerimizle aynı olduğu

anlamına gelmez. Jujin

kadınların seslerinin herhangi

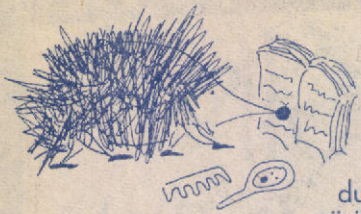
bir kısıtlama ve sansüre

uğramadan ışılabileceği bir

yerdir.

içindekiler:

Sunuş.....	1
Saniye - İlkesizliğin ilkelerini düşünelim	2
Dilşah - Seks köleleri.....	4
Canan - Sınırlar ötesinde Kürt kadını da vardı	6
Hatice Yaşar - "Özgür olunmadan güzellikleri görmek mümkün mü?".....	9
Sema - Avrupa'da Kürt kadını	12
H. Şevin - Ali'leşen Bob ve sünneti.....	14
Sibel - 12 Eylül' de çocuklardık (1).....	16
Hande - 1978-1980 Kadın çalışmalarından DDKD(4) ...	18
Roşa - Bu köşe kış köşesi	19
Sibel - Gülbore	20
Canan - Kûrmê darê ji darê ye	21
Fevzi Bilge - Mezopotamya'da çıplak kadın.....	22
Dilşah - Kürt Kadın Portreleri(4)	23
Bercan - "Mark Günü" konuğunun izlenimleri.....	24
Dilşah - Gugerik	27
Ruhat - Deli Reme	28
Roşa - İstanbul'da göçmen bir kadın olmak	30
Meriwan Deniz - Evimizde savaş vardı	32
Canan - Kürt kadınının duyguları nakışlarda.....	34
Sabahat - Hüznün gizemi "Mutluluk"	36
Dilvin - Bihenek	37
Ne dediler	38
Mektuplar.....	39
Helbest - (Suna Aras)	40

Merhaba sevgili kadınlar.

Bizler jujin'le yine sizlerleyiz. Neden başka bir kadın dergisi? Ve biz kimiz? Aslında bütün bunların cevaplarını uzun uzun vermeyi düşünmüyorduk. Fakat okuyucularımıza duyduğumuz sorumluluk gereği kısaca açıklamayı uygun görüyoruz. Biz, Roza Dergisi'ni çıkaran ve fiilen yürüten kadınların

birisi dışında hepimiz buradayız. Dizi yazılarımız, köşelerimiz, yeni biçimimizle ve diğer yeniliklerle size yeniden MERHABA diyoruz. Bizler zor koşullarda ortaya bir ürün çıkardık. Bu güzel üründe bir çok kadının emeği, yardım ve katkıları oldu. Bu anlamda emeği geçen herkese teşekkür ediyoruz. Roza'nın beşinci sayısına kadar olan emeğimizi önemsiyor ve sahip çıkıyoruz. Jujin'i yeni bir deneyim gibi sunsak bu emeğimizi yok saymış olurduk.

Yaşadığımız şu günlerde toplumda olağan dışı gelişmeler olurken, her gün namus adına bir çok kadın öldürülüp, intiharlar gündemden düşmezken, protesto gösterileri yaygınlaşırken, insanların aleni bir şekilde ortadan kaybolması ve bir sürü olumsuzluklar yaşanırken, ayrılıklardan, kişisel kavgalardan sözetmenin pek hoş olmadığını biliyoruz. Bu anlamda gündemden uzaklaşmamak gerektiğine inanarak çalışmalarımıza kaldığımız yerden devam ediyoruz. Kısaca bu süreçte ya vazgeçecektik ya da emeğimize sahip çıkıp JUJİN'le somutlaşan seçeneği ortaya koyacaktık. Sonuç JUJİN oldu.

Neden ayrılık?

- Tek kişiyin yaratmak istediği erk-e karşı koymadaki ortak tavrımız,
- Kollektif çalışmayı kişisel istekler için bir araca dönüştürülmesine olan karşı çıkışımız,

-Ast-üs: ilişkisi, hiyerarşik örgütlenmeye karşı düşüme,

-Kadınca dayanışmanın, birinin söylemiyle "bilgi tekeli"ne dönüşmesinin reddi,

-Bireysel hareket yerine, kollektif çalışmaya olan inancımız,

-Bireysel komplekslerin ön plana çıkmasına olan tepkimiz.

Nasıl bir JUJİN?

-Bağımsız ve Kadınca,

-Kürt kadınlarının etnik ve cinsel kimlik mücadelesine katkıda bulunmak, özelde

Kürt kadınlarının, genelde tüm kadınların aralarında duygusal bağı oluşturmayı hedeflemek,

-Başta kendimiz olmak üzere, herşeyi kadın gözüyle mercek altına almak,

-Deneyimlerimizi paylaşabileceğimiz, birbirimizi duyup görebileceğimiz,

tartışabileceğimiz bir alan,

-Beraberce pencerelerimizi aralayarak, özel alandan kamusal alana çıkabileceğimiz

bir araç,

-Kadınların sesi, gözü, kulağı olmak,

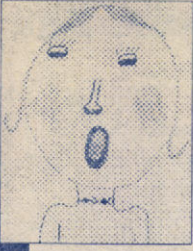
-Tüm Kürt kadınlarının sevgi ve ilgilerine muhtaç, bu sevgi ve ilgiyle büyüyebilecek birliktelik,

-Kürt kadın hareketine katkı sağlamak ve kurumlaşmasının önünü açmak için JUJİN doğdu ve size MERHABA diyor.

JUJİN kirpi ve kadının bir araya gelişidir. Kürtçede Juji kirpi, Jin kadın demektir. Biz bir çeşit kelime oyunu yaparak, kirpi ve kadını biraraya getirdik. Hatta daha da genişletip Jin'i (yaşam) de içine alarak bir harmanlama yapıp Jujin'e ulaştık. Kirpi'yi kullandık çünkü, pürüzsüz bir ciltle, ikinci sınıf bir cins olarak maruz kaldığımız sömürüye, şiddete ve savunmasızlığa karşı çıkmak istiyoruz. Bize yönelen her türlü olumsuzluğa karşı bir savunma aracı olarak artık dikenlerimiz olsun istiyoruz. Daha çok, savunmaya yönelik olan bu dikenlerimiz erkek egemen bakışa, değer yargılarına karşı saldırı aracı da olacaktır. İşte bize yönelen tehlikelere karşı kadınca dikenlerimizi göstermeyi ilan ettiğimizizin resmidir JUJİN. Jin dedik çünkü, KADINIZ...

Dergimizin bu sayısında bize mizampaj ve diğer teknik işlerde yardımcı olan Sakine'ye, Fuat'a, Hatice'ye, Pınar'a, Mamostê Yakup'a yardımlarından dolayı teşekkür ediyoruz.

NOT: Yeni bir isim ve biçimle aynı ekip ve aynı anlayışla, kendimizi Roza'nın devamı olarak görmekteyiz. Dolayısıyla röportaj, okur mektupları, ne dediler sayfalarında sık sık Roza adı geçmektedir.

İLKESİZLİĞİN İLKELERİNİ DÜŞÜNELİM

S
a
n
i
y
e

Yaşam ve ölüm, savaş ve barış...
Düşünüyorum...Hep iyiyi, her zaman olumlu olanı, bir telaş bir heyecan nerde bitecek, ne zaman bitecek?

Nerde başladı, ne zaman başladı?
"Kahrolası savaş!" "Kahrolası ölüm!" Yaşamı düşünmek savaş hatırlatıyor, özgürlüğe susamak savaşa sürüklüyor. Yok mu? Yok mu, bunun başka bir alternatifi? Oyunlar oynanıyor insanlar üzerinde, oyunlar oynanıyor doğa üzerinde, oyunlar oynanıyor halklar üzerinde ve bunlar yaşamak (überleben) ve ilerlemek (innovation) adına yapılıyor. Kanlar akıyor dillerde, sözlerde ve ilkelerde. "Yaşamak direnmektir!" Direnmekse bir askese* ve bitmiyor... Bir ömür boyu, bir tarih boyu, tarihler boyu. Yazılıyor direnenlerin, kahramanların ve yiğitlerin destanı. Ölünce biliniyor bir devrimcinin değeri. Çünkü ödemiştir bedelini o ilkelerin. Askese ve bir daha askese! İyi bir dindar, tutarlı bir devrimci-inanılan bir kutsal kitap veya benimsenmiş devrimci ilkeler. Hepsi "mutlu günler" için. İnsanlığın kurtuluşu ve geleceği için. Lahiler ve marşlar hepsi biraz daha güçlendiriyor ilkelere inanma ruhunu. Ve bu ruh besliyor kendini nefretle, öfkeyle. Yoksa çekilmez bu askese!

Kahrolsun "kirli savaş" - yaşasın temiz savaş! Fakat savaş sonuna kadar savaş! Sonuna kadar kin! Sonuna kadar intikam! Çocuklara ezberletiliyor "kahrolası" sloganlar, ninnilerle değil, öfke, kin dolu sloganlarla uyutuluyor çocuklar. Ölmek veya öldürmek arasındaki seçimi yapmak zorunda çocuk. Yaşam istiyorsa yaşatmamalı!

Ütopyalar ve onu gerçekleştirmenin

ilkeleri... Ama unutmayalım ki sadece ütopya. Uğruna mı? Uğruna; işkenceler, ölümler, gözaltı ve askeseler isteniyor. Lakin ilkelerine uymayan kardeşin kanını istiyor bu ilkeler. Dört parça, kırk örgüt, seksen ilke, şizofrenik bir parçalanma: Bizler sizler ve onlar hiç biz olamıyoruz Çünkü, ilkelerimiz var! Yaşam ilkelerle dolu. Beraber yaşamamanın ilkeleri-ayrılmanın ilkeleri- savaşın ilkeleri- barışın ilkeleri ve sevmenin ilkeleri... Yani yaşamak direnmek değil, ilke demek. Sevmek istiyorsan kalbine değil ilkelerine başvurmalısın. İlkelere uygun ise sevebilirsin aksine unut(malısın).

Hem sevgide ne ilke önemli. "**Mutlu günler**" için sevmemek ilkesine de katlanmalıyız. Çünkü ya "**mahşerde mutlu günlere kavuşacağız**" ya da **devredeceğimiz "devrimci miras" geleceğin kurtuluşuna ışık tutacaktır.** Biz rahat uyuyalım-geleceğimiz garantide. Bir de bu ilkelerimizin yaratıcıları var; Musa'mız, İsa'mız, Muhammed'imiz, Ali'miz, Marks'ımız, Lenin'imiz, Mao'muz. Ya kutsal yerlerimiz ve tapınaklarımız; Mekke, Medine, Kudüs, Filistin ve Dersim. Haşa! "Ben kutsal olmayan bir yerde yaşamak istemiyorum"! Onun için ülkemin kurtuluşu benim için çok önemli. Hem İsa'mıza göre; ilk insan ülkenin güneyinde yaratılmıştır,sadece bu değil cennetide İsa'mızı güneyde diye tarif eder. Gerçi Kaypakkaya'mız; "Kürtlere tarihi bir haksızlık yapılmıştır" bunu unutalım gitsin demiştir. Fakat ayaklarımızın altındaki cennete neden ayağımızın tersiyle vuralım? BEN CENNETİ İSTİYORUM! Hem bunu savunmak "yurt-severlik görevi", "yurt-severlik ilkesi" değil mi?

Hem bu cennet öyle bir cennet ki,

d
i
d
o

2

dü. • Kürt kadınları uluslararası "Sınırlar Ötesi Kadın Dayanışması" toplantısına

doğası kimyasal maddelerle harap edilmiş ve Dicle ile Fırat'ı, oluk oluk cennetilerin kanını taşıyor. Oysa İsa'mız ilkelere uyulmazsa bir gün bu cenneti cehenneme çevireceklerini, bir zamanlar söylemişti cennetlilere.

İlkeler ve yine ilkeler...

Ya kadınlarımız, özgürlük, eşitlik ve bağımsızlık isteyen kadınlarımız. "İnsan" gibi yaşamak isteyen kadınlarımız. Eşit olmak isterken erkeklığe özenen ve "insanlığı" tarif edemeyenlerimiz. Eşitlikten bahsederken erkeklerle aynı haklara sahip olmak isteyen "erkeğin-sosyal-konumu-insanlık" yorumları yapanlarımız. Oysa içinde bulunduğumuz "sosyal-dezavantajlı" konuma rağmen "insanlığa", "insanlık duygularına" daha yakın olduğumuz ayrı bir gerçek. Eşitliği; erkeklerin yaratmış olduğu kurum, kuruluş, devlet, örgüt ve partilerde yer alma, söz hakkı sahibi olma ve bu alanlarda yönetici konumuna gelme olarak algılayanlarımızın ne kadar erkek-egemen düşünceden nasibini aldığını göstermektedir. Yüzde elli kotalara rağmen, yüzde ellilere asla varamayan "politik varlığımız" apolitik veya olayları, erkeklerin yarattığı kargaşaları, erkekler kadar iyi kavrayamamamızdan değil, "erkek ilkelerle bağdaşamadığımızın, bir göstergesi olsa gerek. Sosyal, politik, hukuksal, ekonomik- eşitlik adı altında doğamıza aykırı tespitler yapıp; doğurmayı reddetmek, kızlık zararını "başbelası" bir yük olarak benimseyip, küçük yaşta kız çocuklarının "kızlık zararını" ameliyatla; yani fallusla fakat bir erkek eliyle kestirmeyi değil vb. cinsel-eşitlik olarak algılayanlarımız tüm bu doğamıza aykırı girişimleri ne kadar kadın doğasıyla bağdaştırabiliyorlar? Biyolojik "eksiklik ve fazlalıklarının" sosyal eşitlik önünde bir engel olarak görmenin erkek biyolojisine özenmenin dışında ne olabileceğini düşünüyorum. Yoksa taleplerimizden biri de "biyolojik-eşitlik mi"? Doğamıza karşı savaş mı

açmalıyız? Yoksa biz gerçekten mi "eksik eteğiz"? Başarısızlıkla sonuçlanan kadın dernekleri, kadın komisyonları ve kadın hareketinin altında neleri aramak gerekiyor? Kadın hareketlerinin yükselişi tesadüfen mi burjuva-devrimlerine, kültür-devrimine ve toplumsal ayaklanmalara tekabül ediyor? Fakat gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta bu hareketlerin belli bir süre sonra eski durumunun daha gerisine gitmiş olmasıdır. "Erkek dilini ve erkek politikasını" anlamayan bir kadın "erkek-egemen örgütlerde", "erkek-ilkeli-kadın-örgütlerinde" başarılı olamaz! Mevcut yapılanmalar içerisinde çok başarılı olabilir, fakat kadın politikası ile ve kadın doğası ile bağdaşamayan bir başarıdır bu. Bunda ısrar da edilmemeli; doğru olanı da budur, erkek-ilkeleriyle (patriarkal) bağdaşmak bizim doğamızdan uzaktır. Düşündüklerimiz ve hissettiklerimiz kesin çoğunlukla ayrı şeylerdir. Erkek savaşta sadece zaferi ve buna uygun ilkeleri düşünürken, kadın barışı, uzlaşmayı ölen ve öldürülen çocukları düşünür. Yani onun barışçıl bir doğası vardır. Her zaman barışmaya ve uzlaşmaya yatkın. Bu bir çok kadın sosyolog tarafından "sosyalizasyon" olarak açıklansa da bu tespit (sosyalizasyon) kendini patriarkal-ideolojiyle besler. Hatta birçok kadın ve erkek sosyologların (sosyalizasyona) katkıları da gözden kaçırılmamalı; "acizlik", "duygusallık", "zayıflık", "korkaklık", "cesaretsizlik". Tüm bunlar kadının toplumda ve savaş halindeki konumunu belirler. Bu sayılan "zayıflıklar" erkek-doğasıyla, erkek-fiziğiyle, uyuşmayan olgulardır. Tabi ki politikada duygusallığa yer yok, çünkü; duygusallığın olduğu yerde; "zafer", "başarı", "egemenlik", "iktidar", "savaş" ve "ilkeler" olamaz! Ne kadar erkekçe terimler değil mi? Gelin ironiyi bir kenara bırakıp, hep beraber "ilkesizliğin ilkelerini düşünelim"!

*Askese veya asket: Çilecilik

SEKS KÖLELERİ

D i l Ő a h

Ustinia Dolgopo, Human Rights Quarterly'deki "Kadınların Sesi, Kadınların Acıları" adlı çalışmanın önsözünde şöyle der; "Feminist hareket, kadınların sesinin dinlenmesinin önemini ve kadınların içgörülerinin farklılıklarının haklılığını ortaya koydu. Yüzyıllardır erkekler tarafından yönetilen (dominated) toplumlar kadınların yaşadıklarını kaydetmediler. Sık olarak kadınların deneyimlerinin kişiselliği ve farklılığını inkar ettiler."

Gerçekten de binlerce yıldır kadınların erkekler tarafından yönetilen toplumlarda yaşadıkları acılar, vahşet ve çığıklar gizlendi, görmezlikten gelindi ya da çeşitli şekillerde bu çığıklar boğuldu. Kadınların acıları çok nadir olarak fark edilirken; bu da genellikle "aile içinde kötü bir kocaya düşme" ve bunun da "ailenin kutsallığı" bahane gösterilerek müdahalesi yasaklandı. Ya da sokaktaki bir sapığın saldırısı şeklinde münferit olaylar olarak gündeme getirildi. Böylece kadının sokağa çıkmasının büyük bir fedbirsizlik olarak ele alınmasıyla kadınlara sokaklar da yasaklandı.

Oysa hiç kimse bu tür saldırıların planlı yani; bir merkez tarafından sistemli olarak kadınlara karşı yapılan savaşın değişik cepheleri olduğunu dile getirmiyor. Bunlar münferit olaylar olarak sunulurken çok bariz bir şekilde gizlenmeye ya da önemsiz olarak gösterilmeye çalışılıyor. Roza Dergisinin birinci sayısında "Tecavüz, Bedenin Zorla Zaptı" adlı yazımda da değindiğim gibi, savaş ganimeti olarak kadınların toplu saldırıya uğraması da pek ortaya konulmak istenmiyor. Çünkü ülkelerin birçoğu tarihlerinde üç aşığı beş yukarı aynı suçı işlediklerinden, birbirlerine karşı büyük bir anlayış ve hoşgörü içerisinde dayanışıyorlar. Bu konuda karşı tarafın kendi kadınlarına yönelik saldırılarına çok hafif şekilde değinirken -mümkün olduğuunca rakamları küçülterek kendi saldırılarını çok sıkı bir şekilde gizlemektedirler. Bu konuda gelen çatlak sesteleri de namus bekcisi "yüce ordu"larına yönelik bir saldırı olarak değerlendirip, derhal susturmaya başlarlar. Bu ülkelerin çoğu kendi kadınlarına yönelik yapılan bu saldırıları gizleme yoluna giderler. Bunun iki nedeni vardır; birincisi o-toz konduramadıkları "namus bekciliklerini" yeterince yerine getirmedikleri şeklinde algılanmaktan korkmaları, ikincisi ise soylarının bulanmış ve malları olan kadınların "kirlenmiş" olma fikrine

dayanamadıkları içindir. Bu nedenle kadınların yaşamlarını karartan bu saldırıları çok mahir bir şekilde gizlerler. Ve böylece kahraman uluslarının kahraman erkekleri sonsuza kadar mutlu bir yaşam sürer ve saf(!) ırkları da devam eder.

Ama gel gör ki son yüzyılımda güçlenerek ortaya çıkan başbelası feminist kadınlar, bu çamuru karıştırdılar ve dolayısıyla pis kokuların ortaya çıkmasına neden oldular. İşte biz de kendi çapımızda bu çamuru karıştırmaya ve kadınlara yapılanları tüm insanların gözleri önüne serme mücadelesine katkıda bulunmaya çalışacağız. Bu nedenle dünyada ilk kez bu suçü resmen kabul eden ve özür dileyen Japonların, Kore ve Mançuryalı kadınlara yaptıklarını aktaracağız.

1928-1940 yılları arasında yaklaşık 150-200 bin Koreli kadın Japonlar tarafından seks kölesi olarak kullanıldı. Aslında bu rakamları kesin olarak kimse bilmemektedir. Serbest gazeteci George Hick yaptığı 18 aylık bir araştırma sonucunda bu rakamı yaklaşık 135 bin olarak verirken, Kore Cumhuriyeti ise bunu en az 200 bin olarak belirtmektedir. Ama kesin olan şüdur ki Japonya çok büyük bir insanlık suçü işlemiştir. Ve bu konuda da ilk özür dileyen ve tazminat ödemeyi kabul eden ülke de o olmuştur. Bunu yapmadan önce uzun seneler direnmiştir. Daha çok bu "rahatlama istasyonları"nın (comfort Stations) özel kişiler tarafından açılan yerler olduğunu ve bunların devletle hiç bir ilgisi olmadığı konusunda direnmiştir. Ancak bu görüş Japon kadın eylemci ve bilimadamları tarafından kabul edilmedi. Chuo Üniversitesi profesörü Yoshimi, Savunma Bakanlığı arşivinde yaptığı uzun süreli çalışmasından sonra bu "rahatlama istasyonları"nın kuruluşu ve askeri yetkililerin bu işle ilişkilerinin belgelerini buldu. Bazı eski askerler de bu yönde tanıklık yaptılar. Kadınların, bilimadamlarının ve diğer eylemcilerin baskısıyla hükümet bunu kabul etmek zorunda bırakıldı. Bu nedenle Japonya 1992 yılında bu konuda Kore'den özür dilemiş ve bu metinde şöyle yansımıştır.

"İki ülkemizin de binlerce yıldır birbiriyle ilişki içinde olduklarını unutmamalıyız. Maalesef bu zamanın büyük kısmında benim ülkem tarihsel olarak saldıran ve sizinki ise kurban konumunda olmuştur. Bu olanağı kullanarak geçmişte ülkem tarafından size getirilen bu dayanılmaz acı ve başkıdan dolayı tüm kalbimle özür dilemek istiyorum. Özellikle günışığına

Ç a r

4

çıkan "teselli kadınları" (comfort women) konusunda acı ve vicdan azabı ile doluyum"

Olay 1905 ve 1910 yıllarında Japonya ve Kore arasında yapılan iki anlaşma ile başlıyor. Bu anlaşmaların ise pek çok Koreli ve Koreli olmayan bilim adamları tarafından uluslararası hukuka göre hiçbir geçerliliği olmadığı da belirtiliyor. 1905'te yapılan anlaşma ile Japonya Korenin hamisi yani koruyucusu olarak ilan ediliyor. Ve bu anlaşmayla Kore kültürü kontrol altına alınıyor. Koreli kimliği yok edilmeye çalışılıyor. Örneğin Koreliler Japon ismi almaya zorlanıyor ve isimleri de zorla değiştiriliyor. Yetişkin Korelilere zorla Japonca öğretilmeye çalışılıyor ve eğitim sistemi kontrol altına alınıyor. 1910 yılında yapılan anlaşma ile de tüm egemenlik hakları Japonya'ya devrediliyor.

Rahatlama kamplarının kuruluş tarihinin 1930'larda başlayan Çin -Japon savaşı sırasında 1936-1937 yılları arasında kurulduğu sanılıyor. Ve tahminlere göre bu kamplarda ilk çalışmaya zorlanan kadınlar Çinliydi. Japon askerleri bu tür bir eylemi kendi hakları olarak gördükleri pek çok tanıkça belirtilmektedir. 1940'lardaki bazı kayıtlarda bu kadınların görevi "Özel Personel Servis Grubu" olarak geçer. Ele geçen dökümanlardan Japon askeri güçlerinin bu istasyonların kuruluş ve yönetiminden sorumlu oldukları ortaya çıkmıştır. Bu yazışmalardan birisinde Japon Savaş Bakanlığından Koreye gidip kadın seçip getirmek için izin talebine rastlanmıştır. Yine Japon Deniz Kuvvetlerindeki bir dökümanda, kadınların yakında oraya ulaştırılacakları ve bu nedenle bu rahatlama merkezleri için yer bulunup döşenmesi istenmektedir. Hatta bu dökümanda hangi yere ne kadar kadın gönderileceğini gösteren bir liste de eklenmişti. Örneğin ellisi Penang, Malaya; kırkbeşi Macau'ya; kırkı Borneo adasındaki Barihappan'a; otuzu Java, Endonezya; ve sayısı belirtilmemiş bir kısmı ise Singapur ve Ambong'a... Deniz kuvvetleri kadınların ulaştırılmasında geniş yer aldı. Japon polisleri kadınların zorla ailelerinden alınmasında bizzat görev alıyorlardı. Bazı durumlarda buna karşı çıkan aile üyeleri öldürülmüş veya ciddi bir şekilde yaralanmışlardı.

Kaçırılıp zorla seks köleliği yaptırılan bu kadınlar, bu rahatlama merkezlerinde zorla tutuluyor ve her gün belli bir rakamın üstünde Japon askerinin hizmetine sunuluyorlardı. Bu askerler her kademedan olabilirlerdi. Yalnızca bu listeler sıkıca kontrol edilerek herhangi bir askerin herhangi bir kadını sık sık ziyaret edip etmediği kontrol ediliyordu. Yani herhangi bir duygusal bağın gelişmesi önlenmeye çalışılıyordu. Askerlerin sağlığı için kadınlar haftada bir doktor

kontrolünden geçiriliyorlardı. Kadınlara sadece yiyecek veriliyordu. Bu kadınlar rahatlama merkezlerinin belli bölgelerinde ve sabahın belli saatlerinde yürüyebiliyorlardı. Başka hiç bir yere gitme izinleri yoktu. Ve bu kadınların bazıları 8-9 yıl kadar bu istasyonlarda tutulmuşlardı. Bazı kadınlar tamamen izole bir yaşam sürmekteydiler. Bir diğer kadınla dahi konuşmaları yasaklanmıştı. Bu kurallar merkezden merkeze değişiklik göstermekteydi.

Nisan 1939 tarihli ele geçen bir raporda 21 Askeri Birliğin kontrolü altında 850 rahatlama kadını vardı. Bir diğerinde 150. Bu merkezlerin ilk olarak üst düzey askerler için açıldıklarını, ancak daha sonra sıradan askerlere de izin verildiği tahmin ediliyor. Yaklaşık olarak her kadın günde 50 askere hizmet ediyordu ve pazar günleri ise kuyrukların daha da uzadığı bazı tanklarca açıklanmaktadır.

Bu kadınların tamamının akibeti bilinmiyor, ama bir kısmı hala yaşamaktadır. Bir kısmı intihar etmiş, büyük bir kısmı ise hastalıktan ölmüş, bir kısmı ise bu hastalıklarla beraber evlerine dönmüş ve aileleri tarafından atlarla iyileştirilmeye çalışılmıştır. Bu hastalıklardan Japon askerlere de bulaşmış ve o dönem askerlerin yaklaşık yüzde otuz ve kırkı da bu hastalıklardan kapmışlardır.

Bu kadınlardan şu anda sağ olanların büyük bir kısmı yaşadıkları deneyimlerini paylaşmaktan kaçınmaktadırlar. Utanç duydukları geçmişlerinin ortaya çıkmasından korkmaktadırlar. Bu kadınlar duygusal ve psikolojik acılarını tekbaşına içlerinde taşımaktadırlar. Yapılanlar bu kadınların bugünkü yaşantılarını hala etkilemektedir, ve uğramış oldukları sürekli tecavüzün korkunç acısı, onları derinden etkilemiş dolayısıyla kendilerini hala kirlenmiş ve diğer insanlardan aşağı bir varlık olarak hissetmelerine neden olmaktadır. Bu sebeple pek çok kadın bu konuda konuşmaktan kaçınmaktadır. Ama yavaş yavaş bazı kadınlar öne çıkıp bu deneyimlerini paylaşmaya başlamışlardır. Ve biz de önümüzdeki sayımızdan itibaren bu kadınların yaşamış oldukları deneyimlerinden bir kısmını size aktarmaya başlayacağız. İlk olarak Kore Cumhuriyeti'nden

Kim Pok Sun'un hikayesini vereceğiz. Görüşmek dileğiyle...

Not:Bu yazı Uluslararası Hukukçular Birliği tarafından yapılan, Ustina Dogolpo tarafından kaleme alınan "Women's Voice, Women's Pain" adlı makaleden özet çeviri yapılmıştır. Makale "Human Rights Quarterly"de yayınlanmıştır.

Sürecek

SINIRLAR ÖTESİNDE KÜRT KADINI DA VARDI

Ekim ayında İstanbul'da uluslararası bir kadın toplantısı yapıldı. İki gün süren "Sınır Ötesi Kadın Dayanışması", Heinrich Böll Vakfı ve Kadının İnsan Hakları Projesi'nce organize edildi.

Bu toplantı sayesinde Cezayir, Pakistan, Filistin, Bangladeş, Hindistan, İran, Özbekistan'lı kadınlarla ne kadar da ortaklığımız olduğunu gördüm. Ve onlarla tanışıp, sohbet etmek, deneyimlerini dinlemek, kendimizi onlara anlatmak, bilgi alış-verişinde bulunmak için epey heyecan duydum.

Kadının İnsan Hakları Projesi'nden Pınar toplantıyı açarken, bir hayalini gerçekleştirmekte olduğunu söyledi: "İslam ülkelerindeki feminist kadınları Türkiye'de buluşturup, onlarla tanışmak, ülkelerindeki kadınlık ve kimlik mücadelelerini öğrenmek, paylaşmak ve dayanışma ağlarını kurmak". Pınarın bu hayaline katılmamak mümkün mü? Bu kadınların biri hariç (Özbekistan), hepsi İslam

ülkelerinden gelmekteydiler ve ortak noktalarımız o kadar çoktu ki. **Cezayirli kadınlara, Kürt kadınları olarak kendimizi ne kadar benzetirdik.**

Marieme Helie Lucas, konuştuğça daha da benzerlik ve ortaklığımızın olduğunu gördüm. Etnik kimliğine sıkıca sahip çıkan ve Fransız sömürgeciliğine karşı verilen mücadelede Fransız kadınlarının dayanışmasını anlatıyordu. Marieme, "Kendi aramızda ve dünya çapında kadınlarla iletişim ağları kurmak, bu tekil kimlik masalını değiştirmek için mücadelede anahtar bir unsurdur" diyordu.

Başlangıçta, toplantının İslam ülkelerinde kadınların İslamı nasıl yaşadıkları ve bundan kadın hareketinin nasıl etkilendiği, İslam dininin uygulanış biçimleri çerçevesinde geçecek diye düşündüm. Filistin'li Manar Hasan'ın, "Dini, Milliyetçi, Etnik hareketlerin ötesinde Kadın Hareketi ve Dayanışması" başlıklı konuşmasıyla bu düşüncem değişti. Çünkü,

Kürt kadınlarının, konuşmasının bitiminde Manar'a yönelttikleri sorularla ortalık şenlendi. Kürt kadınlarının merak ettiği, Filistinli kadınlarla İsrail kadınlarıyla hangi temelde dayanışma içerisine girdikleriydi. Etnik kimlik bu dayanışma dışına mı düşmüştü? Manar, Kürt kadınlarının sorularını cevaplarken; **etnik, dini kimliklerin reddi olmadan kadın sorununu temel alarak, eşit biçimde varlıkların kabulü noktasında dayanışma** olabileceğini söyleyince tabii ki gündeme mutlaka Kürtler, Kürt kadını gelecekti.

Türk kadınlarının pek rağbet etmediği bu toplantı, Kürt kadınlarının, etnik kimlikleriyle katıldıkları ilk uluslararası toplantıydı. Dolayısıyla etnik kimlikler ve dini kimlikler çerçevesinde toplantı yoğunlaştı.

Bangladeş'li Sultana Kamal ülkesindeki kadınlar için, özgürlük düşüncesinin yeni olmadığını, yüzyıl önce Rokeya Sakhawat Hossain'in

"Sultana'nın Düşü" tasvirinde günah ve şerden yoksun, erdemın egemen olduğu ve o günden bugüne ayrımcılığa ve düzene karşı savaşan kadın gruplarının var olduğunu vurguladı. Sultana halen bir çok alanlarda kadının yaşamını, hemcinslerinin ve kendisinin eğitim, ekonomik, sosyal, hukuk ve politik alanlarda kadının durumunun iyileştirilmesine adanmış olduğunu vurguladı. Aynı zamanda **Pakistan'a karşı verilen ulusal mücadelede bir çok Bangladeş'li kadınların Pakistan askerleri tarafından tecavüz ve tacize maruz kaldığını, yıllar sonra Pakistan kadın hareketinin çabalarıyla Bangladeş'li kadınlardan "ülkeleri adına" özür dilediklerini** anlattıklarında salonu duygusal bir atmosfer kaplamıştı. Pazartesi dergisinden bir arkadaşın "Bu durum bize uyuyor. Aynı şeyleri bizde yaşıyoruz. Bu

deneyimlerinizi ayrıntılarıyla öğrenmek istiyoruz" şeklindeki talebi, havayı iyice duygusallaştırmıştı. Bir taraftan Sultana diğer taraftan Farida (Farida Shaheed-Pakistan) bu deneyimi biz Kürt ve Türk kadınlarına aktarıırken, kadın ezilmişliğinin ve dayanışma çabalarının onurunu hep beraber yaşadık.

Sınırlar ötesinden gelen kadınlarla, Fatmagül Berktaş ve Nebahat Akkoç'un konuşmalarında yakalanan ortak noktalardan biri de İslam diniydi. Her ülkede İslam dininin, egemenlerin ve iktidarların istekleri doğrultusunda farklı yorumlandığı ve iktidarlarının pekiştirilmesi için özellikle kadın kurtuluşunun engellenmesi için her ülkede farklı uygulamaları vardır. Sultana "kadınların dini sınırlar dahilinde çalışmak zorunluluğu, amaçlanan hedeflere tam anlamıyla ulaşma" zorunluluğunu vurgularken, Kanada'da yaşayan İran'lı

Homa Hoodfar İran'daki Humeyni rejiminin kadınları nasıl kısıtladığı dolayısıyla dini rejimlere karşı, kadın hareketinin duyarlı ve temkinli davranılması "laik" ülke olmanın bile son yıllarda gelişen dini akımların engellenemeyeceğini vurguladı. Avukat Canan Arın'ın uyarısı da çok anlamlıydı.

Türk feministlerinin bir kısmının "Biz laik bir ülkemiz, şeriat rejiminde ve bire bir islam dinini aynı koşullarda yaşamıyoruz" itirazlarına rağmen Refah Partisi ve diğer dini grupların hızlı gelişmesine karşı Türkiye'deki kadın hareketlerinin çok duyarlı olması gerektiğini kendi özeline indirgeyerek dile getirildi.

Kürt kadınları adına konuşmasını yapan Nebahat Akkoç, Kürt kadınının yaşamını aşiret, aile ve törelerin belirlediğini, bu yönde yapılan bir araştırma olmadığını, Kürt etnik kimliğimizden dolayı her Kürt gibi şiddet yaşadığımızı, törelerin acımasızlığını, aile içi şiddetin yaşandığını vurguladı. Nebahat konuşmasını bitirir bitirmez sorular kısmında, Türk kadınlarıyla yapılan hemen hemen tüm etkinliklerde karşılaştığımız tavrı o gün de gördük. "INKAR". Özellikle Türk arkadaşların bir kısmı nedense etnik kimliğimizi bir kenara bırakarak sadece kadın kimliğimiz noktasında vurgu yapmamızı istiyorlar. Onlara göre onlardan hiçbir farkımız, farklı ezilmişliğimiz yoktu. Çünkü,

okumuştuk, öğretmen, hemşire ve hatta milletvekili bile olmuştuk. Nedense hep unutuyorlar, başka dilde eğitim yaptığımızı, Türkçe öğrenme zorunluluğumuz, okul çağına kadar bir kelime bile Türkçe bilmediğimizi, beşik kertmesi, berdel, başlık parasıyla alınıp satıldığımızı, metropollerde horlanarak, dışlanarak, giyim şeklimiz ve şivemizle aşağılandığımızı, şiddetli bir şekilde Türk milliyetçileri tarafından ayrımcılığa uğradığımızı, zulümlü göçlere tabi tutulduğumuzu... Neden etnik kimliğimizi bu kadar dayatıyordu? (!) Çünkü kadın sorunu evrenseldi ve biz artık enternasyonal düşünmeliydik! Bizim insan olma ve kadın olma sebebiyetimizi yok saymak istiyorlar.

Yine görmek istemiyorlardı. **Etnik kimliğimizi inkar etmemiz noktasında, Türkleştığımız kadar bizi alkışlıyor, hatta ukalaca asimile konumumuzu tebrik ediyorlardı.**

Sınırlar ötesinden etnik kimliğiyle toplantiya katılan diğer konuşmacıları alkışlayan Türk kadınlarının bir kısmı tarafından, yanbaşındaki Kürt kadınına "KİMLİĞİNİ UNUT" baskısı yapılıyordu. Bunu da anti-milliyetçi, anti-ırkçı, feminizm ve enternasyonalizm adına, biz Kürt kadınlarına ayrımcı ve ırkçı davranıyorlar. Sanıyorum bu durum bir süre daha devam edecek yalnız **artık bıktık ve**

Kürtlüğümüzü ispata da çalışmayaacağız. Bırakın sınırlar ötesini bu sınırlar dahilinde bile "kadın dayanışması" hedeflenecek ise tüm kimliklerin kabulü noktasında olmalıdır.

Toplantının sonunda "Kadın ve Milliyetçilik" ve "Kadın ve Barış" atölye çalışmalarında misafir kadınların, tüm kadın aidiyetlerinin kabulü noktasında dayanışma tavrına destek ve ısrarcı tutumları Türk kadınlarına bir ders vermiştir.

"ÖZGÜR OLUNMADAN, GÜZELLİKLERİ GÖRMEK MÜMKÜN MÜ ?" HEJAN

Hejan 13 buçuk yaşında bir Kürt kızı, Kak Ehmed Mecid'in torunu. Ehmed Mecid tüm yaşamını; çocukları ve torunlarına gözlerinin içine, başı dik bakabileceği özgür bir memleket bırakabilme mücadelesine hasretti. Daha öncesi bir yana 61'de Güney'de özgürlük kavgası başlar başlamaz önce kendisi, daha sonra oğulları ile omuz omuza bu kavgada yerini almıştır. 74'te tüm ailesi ile birlikte dağda ve amir batalyondur. 75'de, önderliğin tabana sormadan bir günde karar verdiği silah bırakmanın "utancını" omuzlarında taşıyarak Irak'ın güneyindeki çöllerde oğulları ile birlikte yıllarca sürgün yaşamıştır. Ama özgür memleketi ile ilgili umutlarından bir saniye olsun vazgeçmemiş ve 76'da silahlı mücadele, alternatif sosyalist tezlerle yeniden başlatıldığında tekrar yerini almıştır. Yeni koşullarda kendi yaşı artık peşmergelige el vermediğinden kendisi en tehlikeli kesim olan şehirde mücadeleye devam etmiş ama oğulları Komele Rençdaran'ın (YNK'yı oluşturan en büyük hareket) ilk müfrezeleri içinde yerlerini almışlardı.

81 yılında Süleymaniye'ye şehir içi operasyonlarına giden peşmergeler; en çok bel bağladıkları mevzilerin birinden yoksun kaldılar. Ehmed Mecid karısı Eftaw Xanım ve biricik kızları yakalanmış; evleri de buldozerlerle "text" edilmişti...

Hejan'ın ana tarafından devraldığı miras da pek farklı değildi. Dünyalar güzeli dayısı 79'da Komele üyesi olduğu ithamıyla tutuklanıp tüm işkencelere direnmesine rağmen yargılanmadan idam edildi. Şehirde

mücadele imkanları kalmayınca anası ve teyzesi de 81 yazında dağa çıktılar. Hejan'ın komünist olan ana ve babası, dağda tanışıp birleştiler. Hejan YNK'nın 63 mufavazatında (ateskes) Süleymaniye'de dünyaya geldi. Bir süre sonra savaş yeniden başladı ve Hejan da bir kaç aylıkken özgür memleket için silah altına "çağrıldı".

Halepçe katliamından sonra tüm örgütler gibi YNK da memleketimizin Doğu'suna sığındı. İran'a daha fazla boyun eğmemek için peşmerge rezervleri azaltılmaya başlandı. Hejan'ın ailesi Avrupa'ya geldiğinde bir kaç amcası hala dağda savaşa devam ediyorlardı. Avrupa'da da Hejan ve erkek kardeşi Şahsuwar, memleket ninni-anılarıyla büyüdüler. Ve nihayet memleketin bu parçası özgür oldu. Hejan'ın "askerlik arkadaşları" iktidara geldi.

Genç kızlığına ilk adımlarını atan Hejan, yavuklusuyla ilk buluşmanın heyecanı içinde; memleketi yaşamak, doğduğu evi, bizim hergün anlattığımız Nevzeng, Zele, Şene vb. yi görmek için bu yaz yola çıktı.

Daha yolculuğun başında Hejan ve Şahsuwar'a anlatmakta güçlük çektiğimiz bir takım problemler çıkmaya başladı. YNK ve PDK'nın ilişkileri gerginleşiyordu ve çocuk denecek yaştan itibaren en kötü koşullarda peşmergelik yapan babası, özgürleştirdiği memleketin bir parçasında (Zaxo, Duhok) hayati tehlikeyle karşı karşıyaydı. Sırf YNK'lı olduğu için bu iki şehirden geçemiyordu ve biz "çocuklara" bu yeni "kavga-yasağın" niyesini anlatamıyorduk.

Tatil bitti. Hejan ve ailesi döndüler. İlk gece karşılaştık. Hejan zayıflamış

Memleketteki

bütün

erkeklerin

gözleri

benim

hapisanemin

penceresinin

demirlerine

dönüşmüştü

ve

ben

içeride

kıvranan

mahkumdum.

ve donuk donuk seyrediyordu bizi....Cıvıl cıvıl 13 yaşındaki Hejan gitmiş, gözlerine keder oturmuş ve kesik kesik cevap veren bir kadın gelmişti onun yerine. Gölgede 40 derece güneşli bir memlekette bir ay yaşamasına rağmen hiç yanmamış ve çok övdüğümüz güzel memleket yemeklerinden kilo almamıştı. Oysa biz; yemeklerimiz, kocaman güneşimiz, **Süleymaniye'nin ünlü Sercinar'ındaki seyranlarımız, gece olunca 'lı serban'da el uzatılsa tutulacakmış gibi yakından, hınzırca göz kırpan milyonlarca yıldızla kucak kucak uyumanın, kokulu meyva-sebzelerin ve de bol sevginin çocukları mest edeceğinden o kadar emindik ki...**

Ancak, bir hafta sonra fark edebildik."çocuklara" soru soruyor ama cevapları kendimiz veriyorduk. Sürekli kendimiz konuşuyor, soru soruyor ve duymak istediğimiz cevapları alıyorduk. 13 yaşındaki bu çocuk bizim gönlümüzü "xweş" tutmak istiyordu. O bizi idare ediyordu.Bütün cesaretimizi ele alıp, cevaplardan korkmadan bu "çocukları"konuşturmaya karar verdik. İlk sorularımıza kuşkulu ama uygun kelime arayarak cevap veriyordu. Annesini ve sevdiği bizleri kıracağı kaygısıyla cevap vermekten kaçındığı soruyu sordum. (Bu

soruyu Hejan'a yöneltmektense aylarca Filistin işkencesine maruz kalmayı ve hatta itiraf etmeyi yeğledim) "Memleketi sevdiğin mi" soruma soruyla cevap verdi. "Niye soruyorsun? Ben Kürdüm ve bu benim memleketim, ne olursa olsun sevmek zorundayım". Bu soru, cevap ile özgür memleket deyince sadece egemenlerin ülkeyi boşaltmasını anlayan bize ilk eleştirisini yöneltiyor ve bizimle kendi arasına aşılması güç bir mesafe koyuyordu. Özgür memlekete yapılan bu yolculuk sonucu onlar çocukluktan çıkmış biz onların yerini almaya başlamıştık. Öyleyse hiç olmazsa aynı yaştaymışız gibi davranmanın zamanı gelmişti.

Hejan'ın çocuklarının gözlerine bakarken utanmayacağımız bir memleket bırakabilmek için Hejan'ın eleştirilerine ihtiyaç duyduğumuzu, biz bu işin şu veya bu biçimde aktörleri olduğumuz için O'nun kadar objektif olamayacağımızı dilim döndüğünce -ve çok acı çekerek- anlattım. İkna oldular ve nefes almadan bir çok kez birbirlerinin gözünün içine bakarak anlatmaya başladılar. Söylediklerinin hepsi doğrudu, halkın günlük yaşamını iyileştirmek gibi herhangi bir kaygısı olmayan ikâmecî Kürt siyasi sınıfının (eski yoldaşlarımız) halka yaşamı ne kadar zor hale getirdiğini hepimiz

çoktandır biliyorduk ama çocuklar bunları görmeyi sanıyorduk.

Son sorumuzda iki kardeş cinsellikten kaynaklanan yol ayrımına geldiler. "Ne hoşunuza gitti" diye sorduğumda Şahsuvar, "Gece geç vakitlere kadar sokakta olabilmek ve su ile oynamak" dedi.

Hejan ise, "İnsan eğer azad nebe, dikare tiştî xweş bibîne?" diye yeni bir cevap-soruyla karşılık verirken, gözlerinde ben ve anasını ilk kez görüyormuş gibi garip bir ifade de belirmişti. Bu kadarı da fazlaydı, ben de anası da tepkiyle karşılık verdik. "Ne yani memlekette özgür değil miydin? Bir tek Arap askeri gördün mü?"

Başını olumsuz anlamda sallayıp anlatmaya başladı; anasının doğduğu evi görmek için Kifri'ye doğru yola çıktıklarında seyterede (polis veya asker kontrolü) kimlik problemi çıkmıştı. Anası cevap verdiği halde görevli, anasına bakmıyor ve Hejanların hiç tanımadığı şoföre, Hejanlarla ilgili soru soruyordu. Anası, "Konu benimle ilgili benimle konuşana" diye çıktığında görevli, "Sen kadınsın, seninle niye konuşayım" diyerek tekrardan şoföre yönelmişti. Bu bölge iki taraftan ailesinin kurbanlar verdikleri ve hiyerarşisinde üst mevkilerde yer aldıkları YNK'nın denetiminde bulunuyor. Yıllarca "kadın katılmadan devrim olmaz" diyen bu örgütün bir üyesi olarak önce şehir içinde ve daha sonra yıllarca peşmerge olarak savaşan anası; özgür memlekette soru bile yöneltilmeye layık görülüyordu. Hejan'ın "askerlik" arkadaşı, amcaları iktidara gelir gelmez, Hejan'a "gözden ırak" ol demişlerdi. Ve devam etti.

"Şahsuvar"a sorduğumuzda cevabı; "Dilediğim kadar sokakta kalıp oynamak" dedi. Oysa benim sokakta oynamam bir yana, sokağa çıkma özgürlüğüm bile elimden alınmıştı. Hangi gerekçe ile (doktora gitmek dahil) sokağa çıkarsak çıkalım bir takım gözlerin beni göz hapsine

aldığını hissediyordum. Bana bakıldığını hissettiğim tarafa döndüğümde ise aniden yön değiştiren kafalara rastlıyordum gözlerim. Gözlerimin içine bakan bir tek erkek görmediğim halde bütün erkeklerin beni sıkı bir göz hapsine aldığını biliyordum. "Nasıl biliyordun" sorusuyla, araya girdim ve Hejan'ın gözünde daha da küçüldüğümü hissettim. "Ne bileyim nasıl, kadınlar bunu hissediyor" diye sorumu cevaplarırken, 13 yaşındaki Hejan, 45 yaşındaki bana kadınlık durumu ile ilgili ders veriyordu.

Konuşmasına devam etti; "Yeğenlerimle bu durumu ilk konuştuğumda 'senin eteklerin kısa bu nedenle sana bakılıyor' dediler. Tüm giysilerimi onların ölçülerine göre düzenledim. Hatta kırkbeş derece sıcaklıkta ayaklarımı bile örten bir maksi ve uzun kollu giysiler giyip kapı önüne çıktım. Durum değişmemişti. Nihayet; kara çarşafıya bile bürünsem o gözlerden kurtulamayacağımı ve bu özgür memlekette bir kadın olarak benim bir hapisanede yaşamak zorunda olduğumu anladım".

"Çaw mere, çawi piyawekan weki hesini pencerey sicin mınıyan sicin kirdıbu"* diyerek bitirdi sözlerini.

Özgür memleketimize, özgür bir genç kız adayı olarak gururla gönderdiğimiz Hejan, ikinci cins olmanın köleliğini maalesef Ora'da tanımıştı. Hejan özgür memleketimizde **KADIN OLMUŞTU...** Pekki sokaklarda dondurma yiyemeyeceği bu özgürlük neyine idi? Dedesi, dayısı niye şehit olmuştu, anası, babası ve sevdikleri niye dağa çıkmışlardı?... Gözlerine bakarken utanmayalım diye iki kuşağın kendisini feda etmekten kaçınmadığı özgür memleket maalesef **HEJAN**'ın-ların tanıdığı ilk zindan oluyordu.

*Memleketteki bütün erkeklerin gözleri benim hapisanemin penceresinin demirlerine dönüşmüştü ve ben içeride kıvranan mahkumdum.

AVRUPA'DA KÜRT KADINI

S
e
m
a

Hakim ideoloji insanlararası farklılıkları problemler haline getirerek, ayrımcılığın ve ırkçılığın politik, ideolojik zeminini oluşturur. İnsanlar, meşrulaştırılan bu farklılıkların birer nesnesi haline gelirler. Ve bu farklı gruplar hiyerarşik olarak sıralanırlar. Bu sıralamalar değişkendir. Bazen dini farklılıklar (alevi-sunni, müslüman-hristiyan), bazen diğer uluslara yönelik düşmanlık biçiminde, ihtiyaca göre, biri veya diğeri öne çıkarılır. **Bütün egemen toplumlarda bu farklılıklar süreklilik arzeder, yeniden yaratılır. Örneğin siyah-beyaz, kadın-erkek, egemen ulus-ezilen ulus gibi...** Bu ikiliklerden birisi olarak belirlenen insan, doğal olarak diğerinin karşısında yer alır. Böylece yok etme ve savunma mekanizmaları gündeme gelir. Kendisini diğerine göre daha üstün ve güçlü görme durumu, bir güç ve bir iktidar ilişkisidir. Devletin ideolojik aygıtlarıyla beslenen ve sağlanılaştırılan bu ilişki, ezme-ezilme ilişkilerine dönüşür. Egemen sistemin yukarıdan aşağıya empoze ettiği değerler, bütün bir toplumun genel olarak gönüllü değerleri haline gelir. Tek tek davranışlar, örgütlü pratik davranışlara ve yaklaşımlara dönüşür. Zaman zaman kendini savunma ve savunmayı bastırma, şiddete dayalı yöntemlerle çözülür. Ezilen ve dışlanan kesimler seslerini duyurabilmek, egemenin kendisini yok etme uygulamalarına karşı direnmek için kendisine yönelik şiddet eylemlerine de başvurur. Zekiye Alkan'dan sonra Almanya'daki Newroz kutlamalarında, insanlar kendilerini yakarak tepkilerini dile getirdiler. Son dönem sık sık gündeme gelen Kürt kadınlarının intihar eylemleri (ilginçtir tüm intihar eylemleri kadınlar tarafından gerçekleştiriliyor!) Almanya'da ırkçılığı protesto etmek amacıyla bir Türk kadını da üzerine benzin dökerek intihar etmişti. Öylesine bir kavga ki, çaresiz kaldığında insan kendini yok etmeye yönelebiliyor.

Almanya'daki ırkçı yasal uygulamalar

Almanya'da Kürt kadını, parçalanmışlığın kendisine yüklediği göçmen ve mülteci kimliğiyle,

farklı olmanın sıkıntılarını her boyutta yaşamaktadırlar. Bugün Almanya'da gelişen ırkçılığa paralel olarak, göçmen Kürt kadını, çok yönlü, grifti ve çelişkilerle karşı karşıyadır. Bunu iki kategoride toplamak mümkündür;

a) Mevcut toplumdaki ırkçı, sosyal ve yasal uygulamalara,

b) Ait olduğu toplumun kendisine dayattığı kültürel ve moral değerlere karşı direnmek zorunda. Bu çok yönlü problemlerle uğraşmak göçmen Kürt kadını açısından yabancı bir ülkede yaşamayı daha bir çekilmez hale getirmektedir. Günlük yaşantıda kendi cinsel kimliği ve göçmen kimliği ile var olmayı, kendine güvenmeyi ve mücadele etmeyi becermek zorunda.

Almanya'daki ırkçı saldırılarda en çok etkilenen ve zarar gören kesim göçmen ve mülteci kadınlardır. Alman kadın hareketi, ırkçılıkla yabancı erkeklerin cinsiyetçi uygulamaları arasına mesafe koyamamaktadır. Elbetteki ırkçı uygulamalardan erkekler de nasiplerine düşeni almaktadır. Fakat kadınlar bunu çok farklı boyutlarda ve biçimlerde yaşıyor. Örneğin yabancılar yasasına göre eylenecek Almanya'ya gelen bir kadın, evliliği sürdüğü müddetçe oturma ve çalışma hakkına sahip olabilir. Dolayısıyla istemese de bu evliliği sürdürmek zorunda kalabilir.

Günlük yaşantıda maruz kaldığı uygulamalar birer kadınlığıyla alakalı uygulamalardır. Almanya'nın bir çok şehrinde göçmen Kürt ve Türk kadınları kendilerine sorulmadan kısırlaştırılmaktadırlar. Trenlerde saldırıya uğramakta, iftial edilmektedirler ve bu örnekleri çoğaltmak mümkün.

Genel ırkçı saldırılar insanları yakmak gibi akıl almaz boyutlarda. Bundan bir kaç yıl önce Almanya'nın bir kaç şehrinde göçmenlerin evleri yakılarak insanlar öldürüldü. Ve bu olaylarda özellikle kadınlar ve çocuklar öldü. Bunu, tehlike anında çabuk kaçamayan çocuklar ve bu kadınların çocuklarını kurtarmaya çalışırken ölmelerine bağlayabiliriz.

Dolayısıyla tüm şiddete dayalı saldırılarda kadınlar ve çocuklar daha savunmasız durumda kalıyorlar. Kadın düşmanlığıyla iç içe geçmiş bu ırkçı saldırılara ve politikalara karşı göçmen kadınlar kendilerine uygun cevapları, karşı koyma yöntemlerini kendi örgütlülüklerinde vermek zorundalar.

d
i
w
a
z
d
e
h

Sosyal yaşantıdaki konumu

Almanya'da yaşayan Kürt kadınlarını üç sosyal kategoriye ayırmak mümkündür. 1-Burada büyüyen genç kadınlar, 2- Evlenerek yurt dışına gelen kadınlar, 3-Mülteci kadınlar.

1- Burada büyüyen Kürt Kadınlar

Burada büyüyen genç kadınlar ikili problemle karşılaşıyorlar. Birincisi yabancı olmaları dolayısıyla horlanıyorlar, dışlanıyorlar. Sokağa çıkar çıkmaz kendisine yabancı ve istenmeyen olduğu hatırlatılıyor. Okulda, meslek eğitimi için yer ararken, iş ararken pek tercih edilmedikleri ya hissettiriliyor ya direkt söyleniyor. Tüm bu etkiler büyük bir kültür çatışmasına yol açıyor. Ya kendilerine, dahil oldukları kültüre yabancılaşıyorlar ya da mevcut çoğunluğa benzemeye çalışarak kendilerini kabul ettirmeye uğraşıyorlar. Kendisini bu toplumda farklılığıyla ifade edebilmesinin yolu bilinçli bir göçmen kimliğine sahip olmada mümkün. Problemin yabancıların varlığından kaynaklanmadığı, tersine kendisine benzemeyenle yaşamayı beceremeyen Alman toplumundan kaynaklandığını bilmek ve kavramak gerekiyor. Böylesi bir bilincin hem kendisine ve hem de içinde yaşadığı toplumun değişim sürecine katkısı olacaktır. Onemli olan sorun da ait olduğu toplumun kültürel değer yargıları ile ilişki kurabilmek veya kurmamaktır. Mevcut olana benzememekle kendisini koruma psikolojisi göçmenlikte tipik bir özelliktir. Dar, kapalı ve daha bir tutuculukla kültürel değerlere sarılıp korunmaya çalışılır. Özellikle kızlarının kesinlikle Almanlara benzememesi gerekir. Ve ona uygun davranılır. Örneğin, kızlar ülkeden birileri ile evlendirilir. Berdel ilişkilerini burada da görmek mümkün. Bu tip evlilikler her iki taraf açısından da gönüllü tercihler olmadığı için şiddetli geçimsizliğe dönüşüp, evliliğin çözülmesiyle sonuçlanıyor. Bu kadınlara aileleri tarafından etraflı yasaklarla çevrilmiş bir dünya sunuluyor. Kızlar için kurulan sığınma evleri bu nesilden insanlarla dolu... **O, ne annesine ne de Alman kadınına benzemek istiyor. Bu toplumda eşit ve oldukları gibi kabul görmeyi istiyorlar. Yeni göçmen kimlikleriyle...**

2- Evlilik yoluyla yurtdışına gelen kadınlar

Belli bir sosyal şekillenmeyi tamamladıktan sonra yurtdışına gelen kadınlar, kendilerine has sorunlarla karşılaşıyorlar. Kendi kültürlerine yabancılaşmaktan ziyade yeniye uyum sağlamakta zorlanıyorlar. Yasal olarak kocalarına bağımlı olmalarından dolayı istemeden evliliklerini sürdürmek zorundalar. Ülkesinden, ailesinden, sosyal çevresinden uzaklaştırılan bu kadınlar yabancılıkta

daha bir yabancı. Aile kurumu bütün negatifliğine rağmen, kadınlar açısından aynı zamanda bazı durumlarda "pozitif" bir role sahiptir. Aile, bir biçimde kadın için sosyal bir denetlemeyi sağlıyor. **Kansına, kendisine bütünüyle bağımlı olduğunu bilen erkek daha bir rahat davranabiliyor. Şunun farkında, dövse de, sövse de, kovsa da kadının gideceği bir "anaevi" dahi yok; dil bilmez, yer bilmez, eli mahkum onun dediklerini yapmak zorunda** (özellikle son gelişmelerden sonra yıllardır burada yaşamış Kürt erkekleri büyük bir moralle ülkeden - Güney'den - bakire ve çok genç kadınlarla evlenerek buraya getiriyorlar.) Dolayısıyla kocalarından kurtulmaları (emansipe) uzun bir zamana tekbül ediyor. Ve sığınabildikleri tek mekan kadın sığınma evleri.

3- Mülteci kadınlar

Ülkenin bir çok parçasından ayrılarak gelen mülteci kadınlar, daha bir politik ve ulusal bilince sahip olmaları dolayısıyla (Almanya'yı da bir parça olarak kabul edersek çünkü bir milyona yakın Kürt yaşamakta Almanya'da) sosyal ve kültürel sıkıntılardan çok iş, meslek, eğitim olanaklarının olmamasının sıkıntılarını yaşıyor. Buna bir de ırkçı iltica yasası eklenince geriye gönderilme korkuları başlıyor. Alman mahkemeleri "Diyarbakır'da yaşamıyorsan İstanbul'a git" diyerek iltica gerekçelerini kabul etmeyebiliyor. Oysa ki, kendileri Diyarbakır'a rahatlıkla silah sevkياتında bulunabiliyorlar. Buna ek olarak, farklı süreçlerden geçmiş, kendileri yada akrabaları işkenceye maruz kalmış, tecavüze uğramış olmanın yarattığı ruhsal sıkıntılarla başbaşalar. Psikolojik ve fizyolojik olarak çok yıpranmış büyük bir iç yalnızlık yaşıyorlar. Politik olarak kendilerini ifade ettikleri kurumlar, mevcut Kürt örgütleridir ve buralarda kendilerini kadın olarak ne kadar ifade edebilecekleri hepimizce de malumdur. Yurt dışında kadın merkezli politikaların üretilip sosyal pratiğe geçirilmesinde bu sosyal gruba ait kadınların katkıları gözardı edilemez. En rahat edebildikleri mekan bağımsız kadın platformlarıdır. Aynı dertlerden muzdarip bir çok kadını birlikte olmak, kendini anlatıp diğerini dinleyebilmek alabildiğine rahatlatıcı ve güzel. Bundan, sadece bu kesimden kadınların kadın çalışması yaptıklarını kastettiğim anlaşılmasın. Almanya'da her nesilden ve her sosyal gruptan erkek egemenliğini sorgulayan ve ona uygun pratik adım atan yüzlerce Kürt kadını yaşıyor. Almanya'da kadın kültürüne, bilincine sahip olmak, göçmen ve kadın kimliğimizle kendimizi ifade edebilmemizi ve kendi gücümüze güvenmemizi sağlıyor.

Evel "modern sivil toplumun", misafir işçilerine ve demokrasilerine sığınan insanlara sunduğu yaşamdan sadece sadece bir kaç bir kesit.

1981'den günümüze kadar Diyarbakır 5 Nolu Cezaevinde öldürülen 57 kişinin anısına

DIYARBAKIR 5 NOLU CEZAEVİ KADINLAR KOĞUŞU

H
S
e
v
i
n

ALİLEŞEN BOB ve SÜNNETİ

5 nolu cezaevinin kadınlar koğuşundan kimler geçmedi ki... Alileşen Boblar'dan, kör sakat, kötürüm dilenciden ve gece klubündeki konsomatrise kadar. Siyasi koğuşta bunların olmasına şaşırmanın çünkü cezaevi yetkililerine göre hepsi siyasi amaçları için bu işleri yapıyorlardı.

Kafam karmakarışık... Cezaevi kadınlar koğuşunun "Alileşen Bob ve Sünneti" öyküsünü yazmaya başlamadan önce yazdıklarımın tarzını hatırlarken, okuyucular yaşanan vahşetin içinde verilen mizahı daha hüzünlü bulduklarını, kimileri, bu tarza kızarak teslimiyet havası sezdiklerini, kimileri de gülümseyerek okuduklarını belirtmişlerdi. Doğrusu, yazarken zorlanıyorum. Oysa o kadar çok konu vardı ki not etiklerim arasında... Nasıl, neden zorlanıyorum diye kendime sorarken bu soruların yanıtları, imdadıma yetişti. Evet cezaevleri... Ankara, Eskişehir ve çoğalan şehir isimleriyle gündeme gelen yeni cezaevleri... Ve hiç bir zaman gündemden düşmeyecek olan Diyarbakır Cezaevi. Ben bu cezaevi öyküleri dizisine başladığımda aradan geçen 16-17 yıldan sonra bana daha önce yazdığım "cezaevleri yazıları yazmanın artık güncelliğini yitirdiği" cümlesini tekrar anımsattı o cümleden cezaevlerindeki kronikleşen vahşetlerin bittiği anlamı çıkmıyordu.

Cezaevlerinde yaşanan kuraldışı yaşantıları kanıksayan bir toplum haline dönüştüğümüz anlamında yazmalıymışım. Keşke bu söylediklerim doğru olmasaydı. Bu toplumun kanıksamaları değil midir ki Diyarbakır zindanlarını doğuran ve günümüze kadar yaşatarak getiren... O günden bugüne, cezaevlerindeki bu uygulamalar yerini açık cezaevlerine, köylere, sokağa bıraktı. Ve derken Diyarbakır Cezaevi 11 kişinin ölümüyle yine gündeme girdi.

Evet 11 ölü .... Resmî açıklamalar: " Tutuklu ve hükümlüler birbirlerine saldırdı." Bu ve benzeri cümlelerin anlamını benim gibi cezaevlerinden geçenler iyi bilir. Ben gibi dedim çünkü o zaman

başlar asıl mizah. Kelebek filmi izleyenler öyle bir vahşeti izleseler bile, o vahşeti tasavvur bile etmekte zor(dur)lanırlar.

İşte bu noktada oradan geçen bizlerin, orayı yaşamayanlara yaşadıklarımızı anlatmamızın güçlüğü doğar. Çünkü, cezaevlerinin vahşet dönemini yaşayan bizler bile kendimize dahi izahını yapamadık, yapamıyoruz. İşte tam da burada mizah yetişiyor imdadımıza. 11 kişinin ölüm nedenini açıklamak için verilen beyanatlar bana 5 nolu'nun Ali'sini anımsattı.

Koğuştaki ilk günlerimde, cehenneme geldiğimi fark ettim ve onurumla birlikte, kafa sağlığını da korumam gerektiğinin önemini anladım.

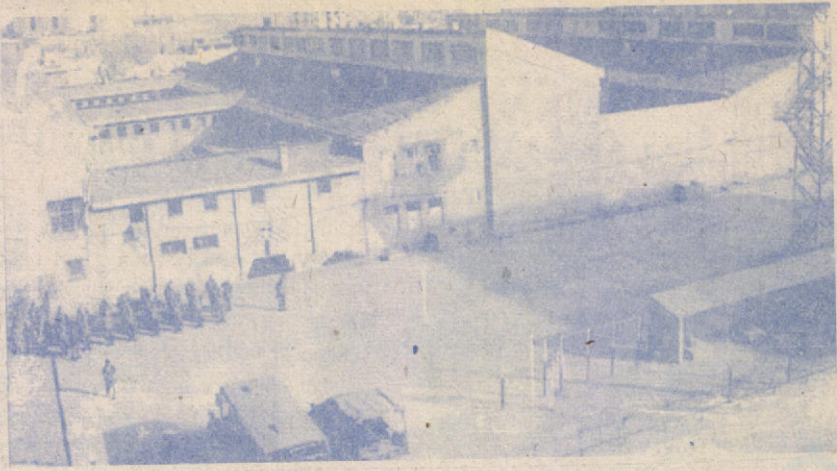
Yaşadıklarımız da mantık bulamadığımız günlerdi. Derinden ince bir sesin, bozuk bir türkçeyle bağırarak komut verişinden, hücre komşumuzun bir Türkiyeli olmadığını anladık. Fakat, bu meçhul tutukluya Ali demelerine bir anlam veremiyorduk. Aslında bu Ali bizim Aliler'den değildi. Alileştirilen Boblardan. **Hayır bu öykünün kahramanı olan Bob kendi isteğiyle İslam olan gavurlardan da(!) değildi.**

5 Nolu'nun Türkiye ve İslam'a kazandırdığı bir '80 mağduru, kazazade bir "gavur" du.

Nasıl düştü, niye geldi, bilmiyorum. Fakat kadınlar koğuşunda, 80-83 arasında kalan tutuklu kadınlar bilir ve hatırlarlar onu. Bob'un yani Ali'nin hücreci kadınlar koğuşunun koridorundaydı. O, kadınlar koğuşunun islah hareketine, kadınlar koğuşu da onun müslümanlaştırılma ve Türkleştirilme islahına tanıklardı. Biz kadınlar onu ilk kez, hücremde günlük içtima yemeği verilirken (gardiyunla birlikte kadınlar da karavana taşıyorlardı) demir kapının mazgalından, sarı saçlarının çevrelediği kafasını uzatlığında ölümü bekleyen tedirginliğini gördük. Bunu, parlak ama şaşkın gözlerinden ve "kumutanım" diyen sesinden ilk günden anlamıştık. Türkiye'ye es kaza düşen bir turist olduğunu anladık ama şaşırmadık" burada ne işi var diye"... Çünkü artık 5 nolu'nun mantığını yaşayarak öğrenen tutuklu kadınlardık. Ve Ali'nin yani Bob'un sünnetinin şahidi olarak topyekün kirvesi de oluverdik.

Ç
a
r
d
e
h

Ali, komutanın ve komutanlar silsilesinin bir günlük diyalogları:

Komutan-gardiyan: Aliii... Lan Aliii....

Bob/Ali: Emriit komutanım... Ben gavur Bob sayenizde olmuş müsılman Ali. Ordu-milat var olsun

Komutan :Türk ordusunun kudretini ve bizde casusluk yapamayacağını gördün, bir de vatan hainliğini yapacaktın haa? Biz ne yaptık, adını ne güzel Ali yaptık. Ne o Bob köpeklerin ismi, ya Ali? Hazreti Ali'nin ismi. Seni üstelik sünnet de ettik. Bu yaşa kadar sünnetsiz dolaşmaya utanmıyor muydun, laaan?....

Bob/Ali : Dogri komutanım. Siz yeni sünnet yaptı, Ali yaptı.

Komutan : Nasıl gidiyor Türkçe öğrenme işi? Kafayı çalıştır, hızlandır, bülbül gibi Türkçe şakıyacaksın adına yarasız şekilde. Kadınlar koğuşunun marşlarına kulak ver ve yavaş yavaş marşları ezberle. Bedava yemek, yatmak, sünnet, dil öğrenmek... **Burası otel mi? Uzat bakayım elini... kaşınıtısını alalım. Ulan sünnet yerine de iyi bak mikrop kapmasın. Tamam mı lan?**

Bob/Ali: Temam.

Ve benzer diyaloglar sürer diğer günlerde de.

Komutan : Aliiii..... Lan Aliii.... Hazır ol , seni sınav etmeye geliyoruz.

(Komutan, kadınlar koğuşu sorumlusu ve Ali hücredele. Komutan Ali'ye sorar)

Komutan : De bakayım Ali sen nesin?

Bob/Ali : Ben, Türk

Komutan : Başka ?

Bob/Ali : Müsılman.

Komutan : Kim var olsun?

Bob/Ali : Ordi-Milet vaaaaar olsun.

Komutan : Şahadetini getir!

Ve Bob/Ali, anlaşılmayan sözcüklerle şahadetini getirir.

Komutan : Bak Ali seni adam ettik, günahlarından arındırdık. Müslüman ettik. Türk milletinin iyiliğini gördün. Oysa sen niçin buralarda geziyordun? Casusluk için değil mi? Bak bu kadınlara onlar da senin gibi komünist, üstelik Kürtçüler. Yakısır mı Türk kadınına? Hadi sen gavursun. Senin gibi olanları da islah edecegiz. Direniyorlar akılları sıra. Ama biz kudretimizi Türk ordusu, Allahtan ve Türk milletinden alıyoruz. Ve yedi düvele cihad açmış bir milletin torunlarıyız. Sizinle mi başa çıkamayız? Sen de istikla marşını her gün dinleyip söyleyeceksin. Önce Korkma Sönmez! diyeceksin. De bakayım! Kork-ma-sönmez

Bob/Ali : Kurk-me sün-mez

Komutan : Lan gavur oğlu gavur! Doğru konuş.

Ne demek lan ? Korkma! Korkacaksın tabii ki.

Asker, tımara başla!

Dayak, jop vs. işlemleri başlar. Ve biz kadınlar Ali'nin kaldığı süre içerisinde onun dramına şahit olduk. Mazgalda saniyelik gözgoze gelişlerde, konuşmadan da evrensel olan, ortak insani duygular konuşulmadan da yakalandı. Ve devletin " islah etme hareketi"nin mağduru Ali'nin sonrasını bilmiyoruz, haberimiz olmadı. O hücreden alınan Bob'u islah edebildiler mi, onu da bilmiyoruz. Bob dünyaya Türk ordusunun iyiliklerini anlattı mı? Kimbilir? Ama-bilinen bir şey var ki kadınlar koğuşu islah olmadı. Onlara göre de olmadı tabii. Direndik. Hergün onlara iş çıkardık.

12 EYLÜL'DE ço-cuk-lar-dık

Annesi okul önlüğünün düğmelerini iliklerken yüzünü buruşturarak, her zamanki repliğini tekrarladı: "Bugün okula gitmesem olmaz mı?" Yanıtını bile bile sorduğu soruya yine her zamanki gibi "hayır" cevabını aldı. "Okulu sevmiyorum işte, nefret ediyorum" nidalarıyla dış kapının merdivenlerine doğru yöneldi. Hızır bir gülümsemeyle annesinin gözlerinin içine baktı. Annesi, ilk kez o okula giderken, çatının anahtarlarını gizlice alıp, cebine bir kaç tane ceviz sokuşturduğunda ve kimseye söylememesini istediğinde, önce üzülmüş sonra giderek bu oyundan hoşlanmaya başlamıştı. Böylece cevizleri okuldaki küme elemanlarına dağıtıp onlarla arkadaşlık kurmalarını sağlayabileceğini düşünüyordu. Henüz cevizler bir işe yaramamıştı ama daha yarı yıl tatiline çok vardı. O böyle düşünmeye devam ederken, annesinin bir kaşık balla birlikte yaklaştığını gördü. "Hani ceviz?" diyecekti ki, "Cevizleri bulamadım. Bu gün de bal ye" sözleriyle karşılaştı.

Okulun açık olduğu günleri sırf, -gizli gizli de olsa- rahatça birşeyler yiyebildiği için seviyordu. Dedesinin, hafta sonları büyük bir merasimle hazırladıkları kahvaltı sofrasında lokmalarını saymasından nefret ediyordu. Silgi büyüklüğünde bölüştürdükleri peynir parçası ve iki zeytin tanesinin nesini gözetlediğini bir türlü anlayamıyordu. Ayrıca, annesinin, dedesinin bulunduğu sofrada neden yemek yemediğini; neden o varken tülbenti ile ağzını kapatıp hiç konuşmadığını ve sürekli babaannesinin onun tercümanlığını yaptığını; neden dedesi varken sorduğu sorulara yanıt vermek yerine kaş-göz işaretleri yaptığını ve tuhaf sesler çıkardığını; neden evde kimsecikler kalmadığı zaman gizli gizli ağıtlar yaktığını da bir türlü anlamıyordu. Ve neden annesi, o bir gün okuldan döndüğünde, kardeşlerini binanın boşluğundaki pencereden dışarıya ağır halde bulduğundan beri simsiyah giyiniyordu? Yine kafasında bir yığın soruyla nefret ettiği okulun, nefret ettiği yolu tuttu. Öğretmenler gününde, annesinden habersiz bolca sakız aldığı bakkalın yanındaki evin bahçesinden gül koparmaya çalıştığı ve yakalandığı günden beri, her oradan geçişinde pencereden onu

izledikleri hissine kapılıyordu. Artık gözetlenemeyeceğine emin olduğunda ise cebinden mendiline sardığı oyuncak ayıyı çıkarıyordu. Amcasının oynamalarına izin vermediği için, o yokken yine gizlice çaldığı ve tüm baskılarına rağmen aldığı inkar ettiği ayıydı bu. O gün tüm oyuncakları yalamış, tadı en çok hoşuna giden bu olmuştur. Okuldayken çıkarıp arkadaşlarına göstermek ve tattırmak onun için büyük bir eğlence konusuydu. Ancak tek korkusu, birgün ayıyı onun çaldığını anlamalarıydı. Bir defasında dedesinin cebinden para eksilmiş ve onun çaldığı iddia edilmişti. Annesi bile fırsatını buldukça gelip, "Kızım sen aldıysan söyle" diyordu. Günlerce, hiç kimseyi, parayı kendisinin almadığına inandıramamanın ezikliğiyle dolardı. Kendisini anladığını düşündüğü tek kişi vardı ama, onunla da görüşmesi amcası tarafından yasaklanmıştı. **Aksamları gizlice yengesinin evine gider, uyuya kalmış numarası yapar, bir gece de olsa o korkunç gecelerden birinden kurtulmuş olurdu.**

Birgün Ankara'da okuyan amcası ailesini ziyarete gelmişti. Ne olduysa o günlerde oldu ve herşey açıklığa kavuştu. Annesinin anlattığına göre; yaşanan olayları annesi anlattıktan sonra, amcası kardeşini izlemeye koyulmuş. Bir iki günlük takipten sonra gidip öğretmenine başvurmuş, öğretmeni de, "Neden bu kadar çok harçlık veriyorsunuz. Sürekli dışarıda yemek yiyor. Diğer çocuklara da kötü örnek oluyor" demiş ve olanlar olmuş. O görüşmeden sonra eve gelmiş, kemerini eline alıp kardeşini salona götürmüş ve kapıyı da kimse girip elinden almasın diye kilitlemiş. Ev halkı kapıda çığlık çığlığa, amcası içeride çığlık çığlığa... derken kapı açılmış. Onca harcamanın nedenini ve dedesinin cebinden çalındıktan sonra zan altında kalmasına neden olan parayı kimin çaldığı ortaya çıkmış. İşte bu olay yüzünden ayının üstünde bulunmasının onun için çok kötü olacağını biliyordu ama bir türlü de çok sevdiği bu varlıktan ayrılamıyordu. Çoğu kez, okula gidince ilk işinin ayıyı yanyana oturduğu Memnune'ye vermeyi geçirdi içinden. Kümede az da olsa tek yakınlık gösteren oydu çünkü. Hem böylece Memnune'nin kendisiyle daha fazla ilgilenmesini, hatta onunla arkadaşlık kurmasını bile sağlayabilirdi.

Birden bire okula geç kaldığını farkedip koşmaya başladı. Tek korkusu öğretmenin ondan önce sınıfa girmesiydi. Koskoca sınıfta tek kötü davranmış kişi oydu. Amcası onu okula ilk getirdiği gün ne kadar sevecen davranmıştı halbuki. Ancak günler geçtikçe en ufak hatasını affetmiyor ve tokat bombardımanına tutuyordu. Bu işi kimse yokken yapsa hiç üzülmeyecekti ama bütün sınıfın önünde onu gülünç duruma düşürüyordu. O yüzden sınıfa erken girmesi yararlıydı. Kendi kendine öğretmenin sınıfa geç girmesi için yalvarırken, öğretmenin koridorda sınıfa doğru ilerlerken gördü ve hızını artırarak, ondan hemen önce kapıdan içeri girmeyi başardı. Sırasına oturup defterini ve kalemini çıkardı. İşte yine öğrenci bir gün başlıyordu.

Öğretmeni ne dediğini algılayamadığı bir yığın şey anlatacağı, birileri parmağını kaldıracak bu sessiz sinemaya dahil olacaklardı. Sıra kendisine geldiğinde bilemediği sorular için öğretmenin insafına sığınacaktı. Derken, öğretmeni birşeyler yazdırmaya başladı. Bütün sınıf, uzun süre söylenenleri defterlerine yazdı. Sıra bunların doğruluğunu kontrole geldi. O kadar emindi ki hiçbir hatasının olmadığını ve bir aferin alacağından.. Öğretmeni baktı baktı ve "Ben size postane mi yoksa pastane mi yazın dedim" diye sertce yüzüne baktı. İşte yanılmıştı. Acaba hangisi doğrusuydu. Birden birini söylese ya diğeri doğrusa kötü olacaktı. Hiç sesini çıkarmadı. Gözü bir ara sınıfı dolaştı. Gazi'nin de kendisine baktığını görünce kıpkırmızı oldu.

Gözleri doldu ancak kendisine sürekli ağlamaması söylendiği için ve ağlamak yasaklı olduğu için bunu yapmadı. Sadece o anda düşüp ölmek istedi ama öyle bir tokat yedi ki, ölene kadar unutmuyacaktı. Tokatın utançla nasıl oturacağını düşünürken zil çaldı. Tüm sınıfın gözlerini tek tek üzerinde hissediyordu. Koşarak gitmek istedi, sonra bunun ağlama belirtisi olacağını düşünürler diye koşmadı. Bütün okul çığlık çığlığa oyunlarını oynamaya başlamışlardı bile. Folkloründen, yakantopuna kadar her oyun oynanıyordu. Canı hiçbirini izlemek istemedi. Usul usul binanın arkasındaki tuvaletin yolunu tuttu. İçeri girdi ve duvara yaslanıp girip çıkan kızları izledi, konuşmalarına kulak kabarttı. Herkes çıkıp gitmiş, zilin sesini duymamıştı.

1978-1980 ARASI KADIN ÇALIŞMALARI: DDKAD (DEVRİMCİ DEMOKRATİK KADINLAR DERNEĞİ)

H
a
n
d
e

Halide'ye DDKAD'taki sürecini sorarken (Benim DDKAD değerlendirmem sanırım biraz kişisel olacak. Çünkü bugünkü konumda olmam o süreçleri yaşamamın bana olumlu olumsuz birşeyler kattığına inanmamla başlar.) derneğin kurulması bekleneni verdi mi vermedi mi'den çok kendimi merkezine koyarak saptamamı yapıyorum. "Yani özel koşullarımla", böylece söyleşiyi kendisi yürütünce aradan çıkmak zorunda kaldım.

Diyarbakır koşullarında feodal ilişki tarzının kadınları daha çok etkilemesi sonucu (okuma- yazma bilen ve üniversiteli olanların azlığı) kendilerini tanımaları ve sosyalleşmelerinin zor olduğu bir dönemi yaşıyorduk ve bu nedenle de kadın aktivitelerinin sosyalleşmeye yardımcı olduğu yadsınamaz.

İşte DDKAD, benim tam da bu dönemime rastladı. Bu nedenle kendi koşullarımdan bir kaç örneği vererek sanırım bu konuda birçok şey açıklanabilir.

1- Lisede okuyorum. Okul, gece karanlığında paydos oluyordu. Babam çalışmak için genellikle başka şehirlere giderdi. Bu nedenle dönüşümlü olarak bizi almaya babam veya samimi olduğum kız arkadaşımın eniştesi gelirdi. Bir gece kimse gelmeyince bir sınıf arkadaşımızla (erkek) birlikte eve giderken yolda amcamla karşılaştık. Bana hisimla "Bu oğlan kim?", ben de arkadaşım deyince yine hisimla yanımdan ayrıldı. Eve geldim. Amcam kısa bir süre sonra silahıyla birlikte eve geldi. "Oğlanın bana evini göstereceksin." Neyse lafı fazla uzatmadan o günü ölü veya yaralı vermeden geçiştirebildim.

2- DDKAD yönetimindeyim. Lise dönemim çeşitli kategorideki (çalışan, ev kadını ve öğrenci) kadınlara yönelik eğitim çalışması yapıyoruz. Benim de kismetime evli ev kadınları düştü. Eğitim çalışmasını her seferinde birinin evinde yapıyorduk. Tam

olarak hatırlamıyorum hangi programa göre çalışmayı yürüttüğümü ama bir süre sonra kadınlar kocalarıyla olan bütün sorunlarını bana aktarmaya başladılar. Ve dolayısıyla benim çalışma grubumdaki kadınlar bana güzin abla rolünü yüklediler. Sanki yılların, evliliğin, çocuk- çocuk tecrübesine sahipmişim gibi. Zaten aile, feodal ilişkilerin kadını, yaşamadanda olgun olmaya zorlayan bir çark idi. Yani kısaca Kürt kadını yaşam dönemlerini birkaç yıl önce yaşıyor. Hanım hanımcağlığın sınırlarını burada da koruyorduk.

3-Merkez organında yer alan bir evli kadın arkadaşla dışarıda eşiyile beraber karşılaştım. Ayak üstü muhabbetten sonra adamın gözü pabucuma takıldı. "Ne o sen topuklu giymişsin. Militanlar topuklu giymez." Gayri ihtiyari ben de eşinin daha yüksek ökçeli giydiğini söyleyince "o evli bir kadın. Hanım hanımcağ giyinecek tabi. Senin kadar aktif olamaz." Ve bu erkek devrimci demokrat olduğunu iddia ediyordu.

4- Derneğe daha çok eşi kardeşi aracılığıyla gelenler, onlar ayrılınca kendileri de ayrılıyordu. Yalnız gelen kadınlar yani bizim direkt ulaştıklarımız kısmen de olsa sosyal bilinci aldılar. Bugün bunların içinde gördüklerim sosyal yaşamlarının konumuna denk düşen sendika, kurum ve kuruluşlara karşı duyarlıydılar.

Şu birkaç örnekle kadınların sosyal konumlandırmalarda görev almaları, aktivitelere katılmalarının olumlu-olumsuzluğu geçen sayıdaki DDKAD söyleşisinde Gazel teyzenin söylediği "Bu derneklerin- merneklerin sayesinde kadınların gözü açıldı" ifadesinde tam da benim o dönemdeki kadın aktivitelerinin (ideolojilerin versiyonu, kadın kurumları, kadın kurtuluşunu direkt hedeflemez vs) kadınlar için ne kadar yararlı olduğu konusundaki düşüncemi doğrulamaktadır. Çünkü insanlar sosyal bilince ya da kendi konumuna uygun en doğru çözümleri tarihi geçmişi yaşamadan bulamamışlardır.

h
i
j
t
d
e
h

BU KÖŞE KIŞ KÖŞESİ

Önüm, arkam, sağım, solum kan içinde.
Yüreğimizde, ta derinlerde, derinlerden yüzeye, ağızımıza taşan,
ağızımızdan fişkıran bir kan var.

Üstünüze sıçradı mı?

Kanımız göl oldu.

Ayaklarınıza kadar ulaştı mı?

Barış güvercininin de ayaklarında kan var artık.

Barış güvercini dişiydi.

Dişi olan barış güvercinlerinin arasında dişi olmayan savaş kartalları mı var artık?

Beyaz tüylerin ardına saklanmış ayakları kan içinde.

BARIŞ gibi uçup, ayaklarını ve pençelerini saklayan, savaşı getiren kartallar .

Güvercinlerin yarattıklarını aymazlıkla gasp eden,
pençeleriyle hükmeden, korku yaratan, iktidarı
adına her yolu meşru sayan kartallar.

Post düştü pençe görüldü.

Güvercinler artık görüyor, duyuyor ve söyleyecek.
Bütün barış güvercinleri dikkat!..

Her dişi görünen, dişi bakış açısına sahip olmadığı gibi her
güvercinde barış getirmiyor artık.

Gözlerinizi açın, kulaklarınızı uzatın ve dillerinizin
altındakini çıkarın.

Gerçek tüyleri ve yalancı postları birbirinden
ayırmanın vakti zamanı-geldi geçiyor bile...

A h h h ! . . . Başıma bir elma düştü.

GÜLBÖRE

S
i
b
e
l

**Benim
adım
Gülböre
Nüfus
cüzdanım-
da Ayşe
ama
arkadaş-
larım beni
böyle ça-
ğırıyorlar.
Hoşuma
gidiyor
böyle ses-
lenmeleri.**

Her sabah davarlarla çıkıyoruz yola. Herkes evden ağızını getiriyor. Uyumayı çok seviyorum ama kuzuları da seviyorum. Sabah kalkmak zor olsa da kalktıktan sonrası güzel. Alıyorum elime en sevdiğim çubuğu düşünüyorum yola. Arkadaşlarla kuzuları otlatmak için karar verdiğimiz yere gelene kadar kuzuların sırtına çıkıyorum bazen. Çok güzel oluyor. Ama yoruldukları zaman tekrar iniyorum. Çünkü yazık. Nennem öyle diyo. Siz hiç çiğdemle kenger yediniz mi? Köye bizi ziyarete gelenler hep bunları soruyorlar olmadı mı diye. Nerden bilsinler ki ne zaman olduklarını. Siz de tam zamanında geldiniz. Çok zevkli bir iş çiğdemle kenger toplamak. Kuzuları gönderken seçtiğim çubuk, bir de çiğdem toplamaya yarıyor. Çubuğu çiğdem köküne batırıp ucunu kaldırıncaya hemencecik çıkıyor. Eli alışık olmayan biraz zorlanır belki. Tam köküne inmeden çıkarmaya çalışılırsa kopabilir çünkü. Kenger toplamak daha eziyetli ama çok zevkli. Arkadaşlarla kim daha çok toplayacak yarış yapıyoruz. Bazen ben kazanıyorum bazen diğerleri. Çünkü ne zaman kimin kuzularının uzaklaşacağı belli olmuyor. Onları bulup getirene kadar diğerleri benden çok toplamış oluyor. Ama olsun oyun oyundur. Belki şehirdeki oyunlar daha güzeldir ama ben böyle çok eğleniyorum.

Sahi, şehre gidince benim için birşey yapar mısınız? Ben de size bugün topladığım kengerleri veririm.

Hani hep televizyonda kocaman kayıklar olan bir köyü gösteriyorlar. Büyüyünce eğer şehre gidersem ben de yapabilirim bunu ama, benim yerime o tatılıya dedikleri yere gidip o kocaman kayıklardan kayar mısınız?

b
i
s
t

20

KÛRMÊ DARÊ JI DARÊ YE

Li welatê me şer heye û bandora vî şerî bi neyînî (negatîf) li ser jiyana her kesî dibe. Em xwekuştina (întixara) eskeran, komkujiyên "parêzgerên" gundan gelek caran di televîzyonan, rojnameyan de dibînin û ji radyoyan dibihîzin. Mirov dibêje qey civat dîhn bûye. Roj namîne ku mirov hev nekujin û pev neçin. Têkiliyên civakî pûç bûne, Dewleta Tirk, polîs û mafya nijadperest nevekirî, bi dizî dixwazin vî şerî bidomînin. Ev çalakiyên wan ên qirêj roj bi roj derdikevin holê. Milet vî şerî naxwaze, lê şerxwaz naxwazin ev şer bidawî bê. Milet perîşan bûye, memûr, karker û xwendekar her daîm li kolanan in û mafên xwe dixwazin. Lê dewletê çav û guhên xwe girtine û ne dixwaze vê yekê bibihîze û ne jî bibîne.

Her roj bi sedan mirov tên kuştin, wenda kirin, gund û bajarok tên şewitandin û bi hezaran însan ji mecbûrî ji welatê xw koç dikin. Li aliyekî ev karesat dibin û li aliyê din jî desthilatdariya Tansû û Erbakan dixwaze rojeva xelkê biguhere û wek çareserîya van karesatan hemûyan derbeya leşkerî bêne rojevê.

Em jin jî li hêviya derbeya leşkerî bûn, lê me çi dît? Vê carê derbeya jinan li jinan bû. Ango

ev jin femînîst bûn, mafê jinan diparastin. Wek dewra Kenano; faşîzim hat, demokrasî, femînîzm û piştgiriya jinan çû, tiştêk nema. Li hemberî me qanûnên dewletê û jinên derbeker hebûn. Hinek bi rast û hinek jî bi henek tiştêkî wiha hat serê me.

Ez li çanda me, li dîroka me, li irf adetên me dinêrim û dibênim ku her gav jin dijîtiya hev dikin. Ev jî diyare wek bermayekî ji dîroka me ji me re maye. Di çanda gelê me de gelek gotinên xweş li ser jinan û têkiliyên wan hatine gotin. Wek; "Kurmê darê ji darê ye", "Bejin bi hilû mal bi gû", "Dîwaro ji te re dibêjim bûkê tu fam bike". Di navbera xesû û bûk, bûk û diş, hewiyên hev, bûk û jintiyan de her gav dubendî heye û yek tadeyiyê li ya din dike. Her dem di navbera jinan de hesûdî heye û şerê hev dikin.

Îro jinên xwende û zane jî li ciyê ku piştgiriya hev bikin û li heqê hevdu bigerin wek berê dîsa dijîti, hesûdî û şerê hev dikin. Wek doh îro jî hin jin li ser navê pêşverûti û demokriyê dixwazin zîhniyeta pederşahi (patrîyarkal) li ser jinên din bidomînin. Ez naxwazim, lê ez ditirsim ku wek pêşiyên me gotine "Kurmê darê ji darê ye" bi rast bigere. Bi hêviya rojên ku têkiliyên serdestî û bindestiyê jî holê hilên...

MEZOPOTAMYA'DA ÇIPLAK KADIN

F
e
v
z
i
B
i
l
g
e

Bir sanat ansiklopedisine bakıyorum, Mary Magdelen'in boy boy resimlerinin, değişik sanatçılarda değişik dönemlerde işlendiği tablolarda, hemen hemen hepsi çıplak. Birden Mary'nin öyküsünü hatırlamaya çalışıyorum. Mary, İsa'yı çok sevmiş, tövbe etmiş, pişmanlık duymuştu. Peki neden Mary'nin resimleri yine çıplak, çekici, istenir bir kadın olarak çizilmişti. Erkeklerin düşüncelerini silmeyi, aslında belki de tövbe etmemesini istiyorcasına çizilmişti resimler. Düşüncelerim genişliyor. "Çıplak kadın" resimlerini düşünüyorum. Şimdiye kadar gördüğüm, incelediğim resimleri-heykelleri hatırlamaya çalışıyorum.

Gerçekten Avrupa sanat eserlerinde çıplak kadın başka çizilmişti. Oysa Mezopotamya'da başka olduğunu zaten biliyordum.

Tekrar nü çalışmalarını düşünüyorum. Nü'ler Avrupa sanatına konu olmuş ve yüzyıllarca pek değişmeden çizilmişti. Ansiklopedi elimden düşüyor, bir düşün içinden uyanır gibi irkiliyor ve tekrar, düşünmeye başlıyorum. Avrupa sanatına konu olan çıplak kadınlar ne zaman çizilmişti. Evet hatırladım. Yanılmıyorsam ilk defa Adem ile Havva işlenmişti. Çünkü o zaman dünyevi konular pek işlenmiyordu. Dünyevi konular işlendiğinde çıplak kadın çizimleri çoğalmıştı.

Evet bu kadar ilginç. Çizilen, yapılan resim ve heykellerdeki kadınlar Avrupa'da farklı, Mezopotamya'da farklıydı. Mezopotamya'daki sanat geleneğinde kadın etkendi, hiçbir zaman edilgen değildi.

Bugünkü Avrupa'yı düşünüyorum. Neden peki orada yani onların yaptıklarında işlenen kadın son derece pasif, edilgen bir konumda? Sonra soruma kendim gülüyorum. O zaman ile bu zamanı karşılaştırıyordum... Mezopotamya, dünya medeniyetlerine besiklik etmiş, yani Mezopotamya'da bir kadının -severken, sevilirken - aktif olması, edilgen olmaması gayet doğal... Bunun da sanatsal ürünlere yansımaları doğal diyorum ve rahatlıyorum.

Sonra aklıma güzellik yarışmalarındaki çıplak kadınlar geliyor ve hemen Paris'in hikayesini hatırlıyorum. Paris, en güzel kıza elmayı veriyor. Demek ki bir başka öge giriyor araya, "yargı". Peki Paris'e göre güzel olan acaba bugünün Paris'lerine göre de güzel midirler? Yani değişen bir şey olmadı mı bunca yıl? Sonra verilen ödülleri hatırlıyorum. Tabi ki bazı şeyler değişmişti... Paris elma vermişti, ama bugünkü Paris'ler araba veriyorlar.

Düşünüyordum. Sigaram bitmişti ve farkında değildim. Bir sigara daha yakıyorum. Kadın resimleri erkekler için mi çizilmişti ve bunu hep erkekler mi çizmişti? Zil çalıyor, kapıyı açmaya gidiyorum. Kızım Stérka'yı içerliye alıyorum. Tekrar kalemimi arıyorum, elimdeymiş.

Ansiklopediyi karıştırmaya devam ediyorum. 19. yüzyılda çizilmiş kadınlara bakıyorum. Çok zayıf işlenmişler. Baugereyu oread'larını inceliyorum. Kelebek kadar zayıf kadınlar, muazzam güçlü, heybetli erkekler "Ben bütün bu kadınlara yeterim" dercesine bakıyor.

Canım çay istiyor, çayımı tazeliyorum. "İyi ki" diyorum, günümüzde nü artık sanatsal çalışmalarda önemini yitirmiş." Ben o dönemde yaşasaydım" diye düşünüyorum." Herhalde bütün Mezopotamya'lı sanatçılar gibi ben de kadını aktif yapacaktım" diyerek tekrar rahatlıyorum...

Mary,
İsa'yı çok
sevmiş,
tövbe
etmiş,
pişmanlık
duymuştu.
Peki
neden
Mary'nin
resimleri
yine
çıplak,
çekici,
istenir bir
kadın
olarak
çizilmişti.

b
i
s
t
ü
d
i
d
o

ADİLE XANIM "XANZAD"

Adile Hanım "Xanzad" 19 yy.da yaşayan bir Kürt kadınıdır. Adile Hanım, Abdülkadir Sahip Kıran Bey'in kızıdır. Babası Baban Beyliğinin yıkılmasından sonra, Sanandaj'a gidip oraya yerleşmiştir. Dolayısıyla Xanzad'ın kendisi Sanandaj'da doğar ve orada büyür. 1895'te Caf'lı Muhammed Paşa'nın oğlu Osman Bey ile evlenir ve Halepçe'ye yerleşir. Muhammed Paşanın ölümüyle birlikte Caf'ın başına Osman Bey getirilir ve aynı zamanda da Halepçe kaymakamı olarak atanır. Xanzad, kocasının aldığı kararlarda da etkili olan bir kadındır. Bir tür danışmandır o. Başta düşünsel olmak üzere her konuda yardımcı olmaktadır kocasına. Bir süre sonra kocası Osman Bey işleri dolayısıyla Bağdad'a gider fakat orada tutuklanır ve zindana atılır. Sonra da zehirlenerek öldürülür. Bu olayı duyan Xanzad (Adile Hanım), Soran yönetimini eline alır. Adile Hanım bağımsızlık taraftarı olan bir kadındır. Aile ve aşiret işleri dışında sosyal faaliyetlerle de oldukça ilgilidir. Cesur ve çalışkandır. Xanzad çok başarılı bir yönetim sergiler. Ve bütün bu özellikler birleşince ünü çok geniş bir alana yayılır.

Zeki ve disiplinli bir şekilde memleketi idare eder. Soranların bağımsızlığı uğruna mücadele eder ve bunda da çok başarılı olur. Hiç bir şekilde Osmanlıları dinlemedi. O Soranların başında olduğu sürece Soranlar bağımsız bir şekilde yaşadılar. Xanzad kendi döneminde pek çok hizmette bulunur; bir çok cami, kale, okul ve köprü inşaa ettirir. Şimdi bile Heriri ile Botan arasındaki bölgede kalan bir kaç eski heykel ve anıtlar vardır. Kraliçe (Şah jin) Xanzad'ı temsil eden...

Tam bir düzen sağlanır memlekette. Ve bunu sağlamak için de geceleri erkek elbiseleri giyerek, adamlarıyla şehri

dolaşıp, halkının sorunlarını dinleyip, ona göre çözümler üretti. Xanzad'ın yönetimi sırasında memleket en önemli parlak çağını yaşadı.

Çok geçmeden Xanzad ölür ve ölümünden sonra Soran Beyliği gerilemeye başlar. İngilizlerin Süleymaniye'yi işgali döneminde kendisine bir saygı nişanı da verilen Adile Hanım, 1924 yılında, 65 yaşındayken öldü ve Halepçe'nin Ebu Ubeyde Mezarlığında toprağa verildi.

Xanzad'dan sonra gelenler Soran Beyliğini düzenli ve disiplinli bir şekilde yönetemediler. Bunu gören Osmanlılar da büyük bir ordu göndererek Heriri ve Soran'ı kolayca ele geçirirler. Böylece Soran Beyliği ortadan kalkar.

Ve böylece olanak bulduğunda yeteneklerini başarılı bir şekilde halkının hizmetine sunan bir Kürt kadınına daha tanımış olduk.

Not: Jiyana Nu arşivinden yararlanılmıştır

'Mark günü' konuşunun izlenimleri...

Kadınlar hapsoldükleri dört duvarı değiştirerek kendilerince özgürlüğü arıyorlar

Türkiye'de yaşayan Kürt nüfusun yarısından fazlası kadındır. Ancak gelir dağılımının ve alt yapının ne kadarının Kürtlerin yararına sunulduğu hepimizce bilinmektedir. Bu gerçekle birlikte feodal ilişkiler ve inancın biçimlendirdiği yaşam tarzıda kadının konumunun ne olduğunu ortaya koyar. Bu nedenlerle, Kürt kadınının yaşamına girip aralamaya çalışırken toplumsal alt yapının değişik kesimlerinin yaşam biçimlerinden bir örneğe "kadınların kendilerince hem tasarruf yapmak hem de eğlenmek için altın, mark, dolar ve benzeri değerleri ortaya koyarak yaptıkları" günlerin birine misafir oldum. Onlarla konuştum, konuştular...

Sıra Nevin'deydi. Onbeş günlük dönüşümlerle birinin evinde toplanıyorlardı. Katılan onbir kişiden herbiri bir cumhuriyet altını getiriyordu. Ortak özellikleri birinin dışında hepsinin Kürt ve ev kadını oluşuyordu. Ortak dilleri, kocalarından ve gelenek-göreneklerinden bıktıkları, ve benzeri konulardaki yakınmalarıydı. Kuması olandan tutun da sorulmadan evlendirilene kadar. Modern yaşamlarındaki motiflerle İslam inancını da sohbetlerine katıyorlardı. Nevin'in evinde onlarla birlikte çayımı ve pastamı yerken Ayten'le konuşmaya başlıyorum.

Ayten ellibeş yaşında sekiz kız çocuk doğuran, çocuklarından altısı yaşayan bir anne. Kızlarından biri intihar etmiş diğeri ise Lice depreminde evliliğinin ilk yıllarında ölmüş. Bu "güne" katılmasının amacını "Sıkıntı gideriyorum, derdlerimi unutuyorum, arkadaşlık geliştiriyorum..." diyerek açıklıyor. Derdinin ne olduğunu zorlanarak soruyorum. "Daha ne olsun kumam var!..." Kumalı olduğunu bilmeme rağmen tekrar dile getiriyor. Fatma kadın giriyor söze "Canım kumanın sana ne yükü var?" Ayten kadın başlıyor kendine beddua etmeye. Bedduasından kumalı olma hikayesinin trajikomik yanını ortaya koyuyor: "Doğru Allah canımı alsın, çünkü bu kumayı ben istedim. Ama çok zor. Ölüm olsun, kuma olmasın." Diğer kadınlar şaşkınlıklarını dile getirip, çelişkinisi ortaya koymak istercesine "Kocana erkek evlat

vermediğin için kendin evlendirdin, ama zor olduğunu yaşayınca daha bir gördün, o zaman niye boşanmadın?" Sözleri üzerine, yürümeyen evliliklerini ve çocuklarının gelecekları ile ilgili kaygılarını gerekçe olarak gösterdi. "Ama çocuklar... Onların gelecekları, boşanırsam nasıl besleyeceğim? Çok zor. Vasiyetim olsun kadın yakınlarıma; kimin kocası üzerine evlendiyse, ya öldürsün ya boşasın, ya da hadım etsin" Sözlerini dinleyince çocuk kaygısının dışında, kendi yapamadıklarını başkasına tavsiye ederek öç almak istediğini farkettim. Evet kadınlar kötü yazgılarına can alarak, başka bir trajik çözüm öneriyorlar. Öldürme ile ilgili bu sözler diğer kadınlarda da yankısı buldu. Hep dinliyorum. Bu ara hazır reçete sunma, masa başı entelliğim tuttu. Ve konuşmaya başladım: "Hep kocalarınızı suçladınız, onların bu sakat uygulamalarında sizin payınız hiç mi yoktu?" Neyse ki bu entelke laflarım ağızıma tıkanmadı Nevin tarafından. Ve kısmen sözlerim onaylandı. "Tabi var. Babamı evlendiren sen olmadın mı anne? Hem babamı sevdiğini söyleyerek hareket tarzını onaylıyorsun, hem de yakınıyorsun. Gıft kişilikli gibi konuşuyorsun." Nevin'in bu saptamasını gizlice onaylıyorum. Tabi böyle davranmasındaki, toplumsal çelişkilerin doğal nedenlerini gözardı ederek. Yine de bu davranışının nedenlerini sorgulamak için bilimsel yanım ağır basıyor ve soruyorum. "Senin bir mesleğin olsaydı katlanırmydın?" Hayır cevabını Ayten'den alıyorum. Bu sözleri üzerine sorunları daha da aralamaya çalışıyorum. "Sizin çok yakınınız ve tanıdığınız olmasa da toplumda kadınların üretimde de söz sahibi olmaları ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için mücadele veren kadınlar var, onlar için ne diyorsun, ne düşünüyorsun?" "Ne diyeceğim? İyi yapıyorlar. Çalışsın, okusun, özgür olsunlar. Kocalarına el açmasınlar." İyi de ama sen de kızlarını okutmak için babalarına karşı çaba göstermedin. Bir de kızlarını küçük yaşta evlendirdin. Bunda da senin ağırlığın oldu dediğimde Ayten inatla kızlarına uyguladığı baskının tüm nedenini kocasına yükledi. Bu arada Çiçek'de lafa karıştı. "Hayır

ben anneme katılmıyorum. Okumamızda annemin etkisi oldu. Çünkü bir kadın isterse erkeğini etkiler." Çiçek'ten sonra ablası Birgül de öfkeyle karışık lafa karıştı. "Babam bizim zamanımızda okuyan kızlar için 'orospu' derdi. Ama benden sonraki kardeşlerim daha rahat davrandılar. Ben babama hakkımı helal etmiyorum" Böylece ana ve kızların birbirlerine laf yetistirmeleri başka bir kadın tarafından kesildi." Bu günlerin yapılması güzel bence. Biz ev kadınları bir araya gelince en azından stres atıyoruz. Kadınlar da bazan özgür hissetmeliler kendilerini." Özgürlük sınırını bazan açmak için mi? sorusuyla araya girdim. "Her zaman özgür olmalılar ama namus hariç. Altı yıldır dulum ve bir kadını. Üstelik İstanbul'da yaşıyorum kimse bana 'kaşının üstünde gözün var demedi' üstelik o zamanlar açıklım. Şimdi kapandım ve daha rahat davranıyorum." Kürt kadınları namus kavramının aslında kendi yazgılarına boyun eğmek demek olduğunu irdelemiyordu. Zaman zaman kendilerine yapılan baskıları, özgür olmamalarından yakınmalarına ve bu yazgıya karşı gelip yol katetmelerine karşın için içine namus girince kolaylıkla vazgeçebileceklerdi. Kapanınca rahat ettim cümlesi de yukarıda da söylediğim gibi dini inanç gelenek ve görenekler ile iç içe geçen namus kavramı kadının önünde dev bir engel teşkil ederken kadının özgür olması için çok uzun bir yolun katedilmesi gerektiğini gördüm. Bu nedenlerle her yere girip bu olumsuz yaşam tarzlarını etkisiz kılmamızın yollarının aranması, en küçük birimlere kadar götürülmesi, sorgulanması gerektiğinin ne denli önemli olduğunu düşünürken sorularına da devam ettim.

"Ne zaman ve niçin kapandınız ve namus dediniz..." Eşimin vefatından sonra bunalım ve arayış içine girdim. O sıralarda rüyamda peygamberi gördüm. Bunu bir emir telakki ederek kapandım. Namusa gelince çeşitlidir. Sadece vücutla yapılmaz. Eskiden beri Kürtlerin söyledikleri bir söz var "oruspunun kırk çeşidi var kimi gülmesiyle, yürüyüşüyle, davranışıyla v.s." Kadının namusunun neden vücut dışına ve davranışlara kadar taşırıldığını ve namusun neden hep kadınlar için düşünüldüğünü sorgulamak için yine araya girmekten kendimi alamadım. Doğrusu bu araya girişlerimde yaşam tarzlarının dışına taşmalarını sağlayacak girişimleri bulmada zorlandığımı hissettim. "Ama bu sözler yine de hep kadınlar için değil mi? Kadın gülüşüne, yürümesine herşeyine ama herşeyine dikkat edecek, ama erkek istediği gibi gülebilir, yürüyebilir..." Kadın yine söze karıştı "Hayır! İslamda zina hakkında

kadın ve erkek için konulan yükümlülüklerde cinsiyet farkı gözetilmez. Sadece bekarlar için değişebilir. Evlilikte aldatma farklıdır." Namus kavramını yumuşatarak İslam inancı açısından yorumladı fakat bu nedenle işlenen cinayetlere değinmedi. Bizim bu diyalogumuzu diğer kadınlar dinliyordu. mimiklerinden anladığım kadarıyla bu konunun konuşulması onların da hoşuna gidiyordu. Eşinin ölümüyle kapanması, biraz da kadınlığının yaratabileceği ters imajlardan kendini korumak için verdiği bir tepkiydi aslında. Çünkü son dönemlerde kapalı kadınlar her yere rahat girip çıkıyorlardı.

"Kapanmanızın dulluk dönemine denk gelmesi dış çevreden korunma değil mi? Çünkü toplumda, özellikle Kürtlerde dulluk imajı suistimale açıktır.

"Ve kapanınca rahat davrandığınızı söylediniz."

Hayır benim kapanmam sadece inancı kaynaklandı.

Ama dulluk döneminizde arayışlar içinde olduğunuzu söylediniz.

Evet, ama sonraları inanç oldu. Daha fazla söze gerek var mı? Toplumsal çelişkiyi sadece kendi şahsında dillendiriyordu. Kapanması da düzene tepkinin başka bir biçimi. Sonrasını yine sesli düşünmeye başladım.

"Çoğunuz erken evlendirilip okutulmamışsınız. Ama karşı çıkışlarınız olmamış sözlerinizden anladığım kadarıyla ben de sizinle aynı geleneklerden geliyorum. Yedi kardeşin kızlarının içinden tek okuyan ben oldum. Rahat olmadı. Çok şey söylendi, baskı gördüm, yadırgandım. Sonuçta okudum. Zorlamak gerekir diye düşünüyorum. Biraz da rahatlığınızı bozmamış çabaladığımızız. Yanılıyor muyum?"

"Sözlerime 'istisnalar kaideyi bozamaz' kuralına sadece bir örneksin demelerini beklerken onlar farklı yaklaştılar." Üzerinde o kadar uzun boylu düşünmedik. Yakınımızda biri okusaydı belki örnek alırdık. Örneğin benden sonra okudular. Çünkü alıştırılma ve süreç içinde gösterdikleri tepkileri de azaldı. Ekleme yapmaya gerek var mı bu sözlerine.

Biraz kıskırtmak isteğiyle söze karıştı.

"Ama başka şeyleri zorladınız, zorladığınızı görüyorum. Giyim, kuşam açık giyinme v.s." Çiçek tam da kendi grup özelliğine yakın laflar etti. Biraz da ekonomik durumlarının etkisi oldu. Babalarımız şehir, memleket görünce değiştiler. Küçük aile yapılarının da etkisi var. Akralar dağılıyor. Davranışlarımız üzerinde eskisi gibi çok belirleyici olamıyorlar. Zenginlik, fakirlik var. Zengin olunca daha rahat davranmaya başladık. Çünkü çevreyi gördük, tanıdık. Dünyalar genişledi.

Konuşmalar uzadıkça uzadı. Ne de olsa kendi günleriydi

Vasıyetim olsun kadın yakınlarım,
kimin kocası üzerine evlendiyse ya
oldursun ya boşasın, ya da namim etsin

ve herkes sonra yine kadınlık görevlerine dönecekti. Nevin çay işini bitirince günümüzde kadınların daha rahat davrandıklarını söyleyerek araya girdi. "Kadınlar günümüzde bir aşama kaydetmişler. Bence çok eski zamanlarda egemenlik kadınlardaymış. İlkokul sıralarında öğretmenimin söylediğini hep hatırlarım "Önceleri kadınlar doğurganlıkları nedeniyle kendileri ve erkekler tarafından üstün görülüyormuş. Sonra kadınların çocuk yapmasında erkekler kendilerininde payı olduğunu öğrenince bu defa kendilerini üstün görmeye başlamışlar ve kadınlar artık ezilmeye başlamış" Sadece konuşmaları dinlemekle yetinen 3 çocuk annesi 33 yaşındaki ev kadını İkram da kocasını örnekleyerek ve kendince erkekleri anlatarak suskunluğunu bozdu. " Bence erkekler iki yüzlü. Onları anlamakta zorlanıyorum. Kocam bazen açık giyinmemi bazen de kapanmamı ister. Her iki giyinme biçiminde de beni küçümser." Aradan nerdeyse

beni çıkararak konuşmalarını sürdürdüler. Her zamanki gündemlerinin dışında olmak hoşlarına gitmişti. Fatma " Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır." Biz kadınlar da bunu yaparak erkeklere herşeyi yaptırabiliriz " diyerek ezilme-ezme ilişkisini kendine bir güzel uyarladı. " Dişilik nasıl kullanılır önerileriyle kadın kurtuluşu için kafa yoran kadınlara bir güzel seçenek sundu. Bu ara düşünmeden edemedim. Yıllarca kullanılan bu dişilikler neden bir adım attıramadı. Acaba bu noktada da mı birlik olamadılar. Aralarında Müjde Ar'ın "Şalvar Davası" filmi örneklediler, benim birlik olamadınız sözlerime karşılık. Genelde basında, daha çok şehirlerde işlenen kadın sorunları daha çok Türk kadınlarına aittir. Kürt kadını işlenmez. İşlendiği zaman da medyatik olaylar seçilir. Kürt kadını kendini sorgulamalı, okumalı ve kapalı yaşantısını kırmalı.

"Bir yerlerden başlamak gerekmez mi. Sizler bu günlerden başlayabilirsiniz. Çünkü zamanla bu günler sizi de sıkar."

Nevin "Evet haklısın zaten eskisi gibi zevk fazla almıyorum. Adet olsun diye devam ediyorum. Mesela Roza'nın çıkması. Onu getirmen iyi. Sahip çıkabiliriz. Çıkamız lazım. 1. sayıyı karıştırdım. Sanki bütün yazılar birbirine benziyor. Hepsi kadın hakları konusunda."

" Ama sorunların temeli bu değil mi?"

" Doğru ama bizim gibi, az okur yazar olan, okuyup yazan ev kadınları için ağır gelir. Başka şeyler de olabilir."

- Mesela ?

- Kadınlık, güzellik, sosyal yaşantı konuları. Hele

güzellik. Savaşta bile kadınlar güzelliklerini ön planda tutmuşlar. Yani ben bu dergiyi elime aldığımda sadece kadın hakları olsa sıkılırım.

Sözlerinden sonra mevcut basında bu konuların işlendiğini ve kadınları yönlendiren yazıların zaten olduğunu söylemek ihtiyacını duydum ve bunu söyleyince Nevin farklı açıdan değindi.

- Evet haklısın ama Roza gibi bir dergide söylediğim konular tabii ki farklı olur. Mesela Kürt kadınının estetik ve giyim sorunları biraz açılmalı. Bu Roza'da bence yer almalı ki ilgimizi çeksın. Hep teorik olursa sıkılırız. Sonra yavaş yavaş okumaya alışırız. Nevin'in 63 yaşındaki kaynanası dinlemekten bıkmamın getirdiği bir öfkeyle "Gelinlerin yanında olmasaydı konuşurdum." deyince devam etsin diye sırayı ona verdim.

- "Hangi konularda?" Sorusuyla teşvik oldu.

" Bizim zamanımızda giyim, süs, gezme, kocalarla ilişkiler böyle değildi. Simdikiler kızlarını başlarını açıyorlar. Rahatları yerinde. Bizler çok ceftik."

Nevin kaynanasının sözlerini bitirmesini beklemeden lafa karıştı.

" Geçenlerde bir ev gezmesinde bekar kaynımın evlendirilmesi sözkonusu oldu. Tabii

kaynanam zengin geline olan isteğini

ve oğlunun zengin bir kıza

evlenirse hayatının

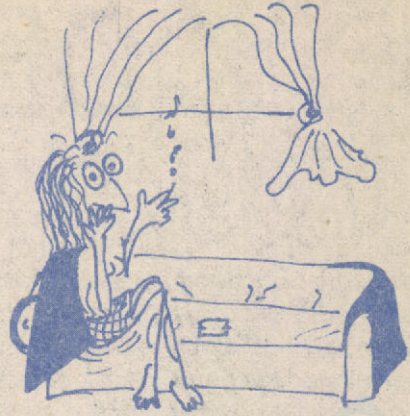
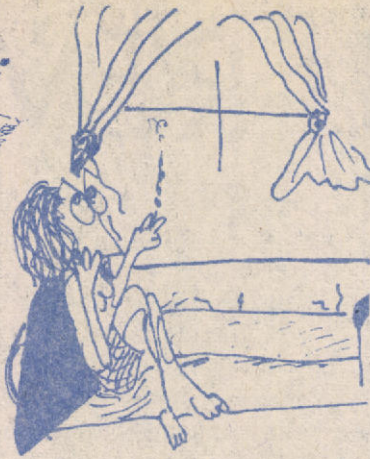
kurtulacağını belirtti. "

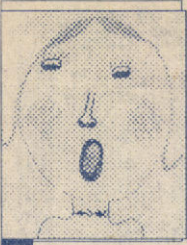
Nevin espiriyle karışık bu defa bana takılarak eleştirdi. Doğrusu hoşuma da gitti.

" Artık erkekler de zengin eş arıyor.

Ama yadırgamıyorum. Dünyaları öyle. Fakat orda bulunan bir okumuş bayanın, yüksek tahsilli kardeşi için "Zengin bir kız olsa kardeşim için iyi olur" demesi beni şaşırtmıştı. Üstelik kadın erkek eşitliğini savunan bu kadını duyunca tahsilin de insanı değiştirmedığını anladım. Demek ki toplum kadından maddi-manevi yararlanmak istiyor. Kısaca önce beyinler değişmeli." laflarından, birlikte olduğumuz zaman şaka olsun diye söylediğim sözleri ciddiye aldıklarını anladım. Hiç olmazsa bu konuların tartışılmasına neden olduğu için sevdim. Ve benim espri yapmama karşın her okuyan kadının kadın-erkek eşitliğini savunmadığını belirterek, "her öyle olan kadının cinslerin eşitliğini savunduğu yanlışına düşünüyorsun. Oysa okumak, savunmak ve bu doğrultuda mücadele etmek birbirinden farklı şeyler. Zaten sorunun önemli noktası da bu. Kadın kendi sorununun farkına varırsa önemli bir adım atmış olur. Evet bir "altın gün"nü böylece bitirip tıka basa yiyip çıktım.. Ardında ne bıraktığının muhasebesi ile kendi kendime kadın sorununun çok uzun ve yorucu olacağını düşünerek ayrıldım.

Kürt kadınının estetik ve giyim sorunları biraz açılmalı. Bu Roza'da bence yer almalı ki ilgimizi çeksın. Hep teorik olursa sıkılırız. Sonra yavaş yavaş okumaya alışırız.

g
u
g
ê
r
i
k

DELİ REMÊ

Sevgili Roza

Seni kısa bir süre önce tanıdım. Tanır tanımaz da saldırcasına okumaya başladım. Sana tamamen katıldığımı, onayladığımı söyleyemem ama yine de başka bir haz aldım senden. Aslında seninle tartışacağım, konuşacağım (yazacağım) o kadar çok şey var. Ama Remê buna izin vermiyor. "Beni yaz önce beni" diye beynimde vızıldayıp duruyor.

Remê kim mi? Deli bir kadın. Evet evet deli bir kadın. Yıllar önce tanıdığım birisi. Şimdi bir delinin de nesini yazacaksın diyeceksiniz... Ancak Remê böyle düşünmüyor. Kendisinin yazılacak çok şeyinin olduğunu ve bunu mutlaka yazmamı söylüyor. Neyse işin şakası bir yana o gerçekten tanıdığım günden beri hep kafamda olan, hep yazmak istediğim biriydi. Öyle ki onunla ilgili düşündüklerim, hissettiklerim bende öyle yoğunlaştı ki, artık taşıyamaz oldum. Yazacak yer ararken Roza (4. sayısı) imdadıma yetişti. Bu nedenle de sağol.

Şimdi gelelim bizim Remê'ye. Remê, adını şu an hatırlayamadığım Bingöl'ün bir köyündendi. Asıl adı Remziye' idi. Geçmişini fazla bilmiyorum, sanırım doğuştan zihinsel özürlyüdü. Upuzun bir boy, bu boyun tepesinde minicik bir kafa, iri kocaman gözler ve yüzüne oranla sarkık, kalın dudaklar. Fiziksel tuhaflığına isyan edercesine de zarifti. Böyle birinin zerafetinden de ne olur demeyin, bir keresinde ana caddenin tam ortasında durmuş, eller belinde TV reklamlarının birini oynuyordu. "Fark göremiyorum, ya sen?" O an karşımda, paçavralar içideki deli Remê değil de, bir podyumda, şık mı şık bir manken vardı sanki. İnan onlara taş

çıkartacak bir havası ve bir zerafeti vardı. Fotoğraf makinamın o an yanımda olamamasına çok üzülmüştüm. Görünüşü 40-45 yaşlarındaydı. Gerçek yaşı bu muydu bilmiyorum. Çünkü böyle bir insanın gerçek yaşını tesbit edebilmek çok güç. Ailesi onu terkettiği için beli bir yeri, yurdu yoktu. Sokaklarda ya da bodrumlarda; bulabildiği yerlerde yaşardı. Zaten başına gelenler, yaşadığı bu mekanlar yüzündendi.

Remê, akli dengesi yerinde olmadığı, sahiplenecek bir ailesi de bulunmadığından -devlet de bunu yapmamıştır- kentin bilim um aç erkeklerinin her türlü heveslerini, sapkınlıklarını üzerinde denedikleri biriydi. Bazan beş on kuruşla, bazan yarım ekmek arası dönerle onu kandırabilmek hiç de zor değildi. Ve bizim Remê her 9 ayda bir hamile kalırdı. Böyle bir kadının korunabileceğini ya da ondan yararlanan erkeklerin korunmasını beklemek safdillilik olurdu. Neyse.... Her seferinde kadıncağız mahkemeye çağırılırdı. Öyle ya babanın kim olduğu tesbit edilmeliydi -sokaklarda rastgele doğan çocuğu yetiştirme yurtlarına gönderirken belki de bir baba ismi gerekiyordu, kimbilir... İşte Remê'nin traji-komik hikayesi mahkemede başlardı. Kimlerin adını vermezdi ki... Esnaf mı ararsın, bürokrat mı, onüç-ondört yaşlarında delikanlılar mı... Kendisini nasıl kandırdıklarını, eline nasıl üç beş kuruş tutuşturduklarını ya da üç kuruşun sözümona pazarlığını nasıl yaptığını, hatta kendisine neler yaptıklarını bir bir anlatırmış. Tabii sonuç evlere şenlik... Adı verilen kişiler, yaptıklarının üzerine de üç-beş eklenerek günlerce konuşulurdu. Kentin

alay konusu olurlardı. Onunla bir ilişkilerinin olmadığını göstermek için de görünürde ondan uzak durmaya çalışırlardı. Ona kuytu yerlerde, gizliliklerde her istediklerini yapan bu adamlar birden namuslu kesilir, ola ki Remê gün ışığında, sokaklarda yanlarından geçerken kendileriyle konuşur diye köşe bucak kaçarlardı. Kuytuluklarda cinselliği paylaştıkları bu kadın, birden bire cüzzamlıymışçasına kaçınılan biri olurdu. Remê'nin hakkında uluorta konuştuğu kişinin anında onuru, namusu zedeleniverirdi. Remê mi ne yapardı? Bayılırsınız gülmekten. Onlara alışkanlığından mı, ilkel cinsel dürtülerinden mi bilmem ama nerede bir erkek görürse "Abe... Abe" diye peşlerinden koşarak konuşmaya çalışırdı. Onlar ise bir an önce sıvıyacak bir yer ararlardı. Remê, inat mı inat bırakmazdı peşlerini. Anlayacağınız onların kabusuydu adeta. Hatta bir keresinde ana caddede -kentin tek ve biricik ana caddesinde - volta atan birilerine arkadan yaklaşarak onların hep yaptıkları, hem de zevkle yaptıkları bir edayla birine el hareketi yaparak "Anam be popoya bak popoya" diye hızla vurmuş.

O adam orada ne hale geldi bilmiyorum ama ben duyduğumda gülmekten yerlere yatmışım. "Eee, dinsizin hakkından imansız gelir" diye boşuna söylememişler. Bunun üzerine aklıma ilginç bir fikir gelmişti. Pervasızlığı ve ahlaksızlığı ile bilinen biri var ki, bunun özbe öz uğraşısı biz kadınları rahatsız etmekte. Remê'ye, ona aynısını yaptırmayı düşünmüştüm. Ancak daha sonra sıkıştırıldığında isim vereceğinden korktuğum için deneyemedim. Anlayacağımız bir delinin cesaretini bir akıllı kendinde bulamamıştı. Onun bu cesaretine hayrandım. Remê o kentteki biricik kahramanımdı. Bir seferinde de kentin tek merkezi "Restorant"ının sahibinin

adını mahkemede vermiş. Bunun üzerine adam değil restoranına, yakınına bile yaklaştırmazdı. Uzaktan gördüğü zaman garsonlardan birinin eline yarım ekmek arasına biraz döner vererek uzaklaştırmalarını söylerdi. Remê de işin kolayını bulmuş olmalı ki o caddeden ayrılmazdı. Hem karnı doyardı, hem de sanki kendisine yapılanların intikamını alırcasına caddeden ayrılmaz, restoranın önünden geçen kadınlara avazı çıktığı kadar bağıırdı; "Kız..., kıınız... gitme oraya ...H. seni ..... yapar". Remê deliydi meliydi ama bu noktada bizden daha özgürdü. Gerçi onun özgürlüğü iradi değildi, yine de bizim yapamadıklarımızı yapıyordu. Hiç olmazsa kendisine onca rezilliği, onca pervasızlığı yaşattıktan sonra sokaklarda elini kolunu sallayarak gezinebilen, bazen arlı namuslu, dürüst baba, bazen kelli felli bürokrat, bazen de nur yüzlü bir dindarı oynayan o heriflerin "kabusu", "karadüşü" olabiliyordu ya...

Sağol Remê, sağol... Biz akıllı geçinenlerin yapamadığını bilinçsizce de olsa yapabildiğin için. Biz kadınlar, senin için parmağımızı bile oynatamıyorduk, oynatmıyorduk. Nasıl yaşıyordun, neler hissediyordun ilgilenmiyorduk. Bazen sokaklarda regl olmuş ve kanı giysilerine bulaşmış olarak dolaştığını gördüğümüzde -hoş bu seni hiç rahatsız etmiyordu ya- yüzünü çevirenimiz bile çoktu. Senden alınarak yurtlara verilen çocuklarına ağlayışını dahi önemsemiyorduk. Bana bunları hissettirdiğin, insanlığımlı hatırlattığın için de sağol...

İşte sevgili Roza, Remê'nin öyküsü bu. Bu öykü burada bitmiyor. Remê şimdi nerede, neler yapıyor ve yaşıyor, bilmiyorum. Ama bildiğim bir şey var ki; bu dünyada aynı kaderi paylaşan çok Remêler var ve bizler bir şeyler yapmazsak bu kader değişmeyecektir...

İSTANBUL'DA

Artık gün kadınları yok. "ORA"dan sonra bir daha hiç olmadı. O yüzlerin yerini başka yüzler aldı. Ve artık yüzleri daha iyi hatırlar oldum. "ORA"dan çok uzakta olduğumu fark ettiğim anı, o günlerde beni yerimden fırlatan "o" vapur

düdüğünün sesi ile birlikte anımsıyorum. Aşırı şaşkınlığım ve

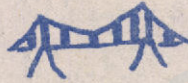
korkuma
çift gözü ve

KART- KURT

gülen o iki
yabancı

kahkahalarıda. Yabancı bir iklimde, yabancı bir yere ait yabancı bir mekanda, yabancı durumlarla,

gözler ve yabancı
her an "ORA"dan

seslerle
başka bir

yabancı
artık ben;
yerde

olduğumu duyumsatan bir yabancılıkla birlikteydim. Evimizi, Munzur'u, ormanları, Munzur dağı, asma köprüyü, taş köprüyü, 6. kadını, alabalıkları, kartpostalları, o çocuğu, arkadaşlarımı, ay çiçeklerini, dağ mahallesini,

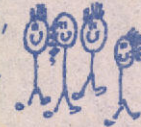
, Gül'ü,
tutup

gün
günlerce

pastalarını,
küçük bez

Star'ı
yasını

çantamda ezilinceye kadar sakladığım "o" ölü civcivin canlı halini özledim. Hiç bir civciv, "o" civciv gibi olmadı.

Hiç bir şeyin 2.si olmadı. Herşeyin, heryerin, her durumun, her insanın, her yüzün

yerini başka şeyler,
başka yerler, başka

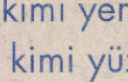
"ORA" LI

durumlar, başka insanlar, başka yüzler aldı. Bunu

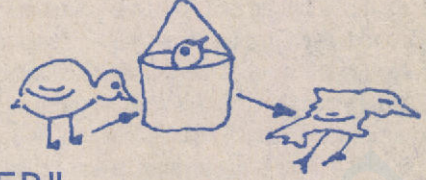
BAŞI KIZIL

kanıksadım. "ORA" yı hep özledim.

Kimi şeyleri, kimi yerleri, kimi durumları,
kimi insanları, kimi yüzleri sevdim. Kimi
şeyleri, kimi yerleri, kimi durumları, kimi insanları, kimi
yüzleri daha az sevdim, kimi şeyleri sevemedim.

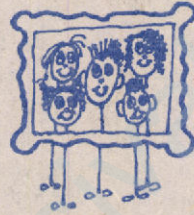
Bir şeylerin yerini
başka şeylere
bırakmasına alıştım.

Biliyorum " DOMATESLER"
dışında "ORA"da her şey cebren ve fiilen

GÖÇMEN

değiştirilmeye

çalışılıyor.

"ORA"yı hep özlüyorum.

BİR

Bir gün geriye
döneceğimizi sanarak.

KADIN OLMAK

EVİMİZDE SAVAŞ VARDI

M
e
r
i
v
a
n
D
e
n
i
z

Babam tipik bir feodal kürt erkeğiydi. Erkek egemen kültürün tam içerisinde yoğrulmuş bir kürt karakteriydi. Tam bir emekçiydi de. Kendisinin deyimiyle "keseri elinde"ydi. Kürt kültürünün en güzel yanlarını da taşırdı. Mert, misafirperver, dürüst ve toplumdaki adıyla "namuslu" kavramına tamı tamına uyardı. Hayatım boyunca onun herhangi bir kadına kullanılan tabiriyle "yan gözle" baktığını görmedim. Kadınlara yönelik çok sık yapılan alaylı bakışlar, işaretler veya küfürlü konuşmaları asla yapmaz ve yapanları da asla hoş görmezdi. Yıllarca gezerek, marangozluk yaptı köylerde. En kıskanç erkekler bile babamı rahatlıkla evlerinde çalıştığı zaman kadınlarıyla başbaşa bırakıp işlerine gidebiliyorlardı. Onların bu güvenini sarsacak hiçbir olay da babamın çok yakın bir tarihteki "sürpriz" ölümüne kadar olmadı. (O hayatındaki en önemli olayları hep sessiz sedasız ansızın bir sürpriz yaparak ortaya çıkardı. Buna benzer bir olay da, (hayatımızda hiçbir gün sigarayı bırakmaktan sözetmediği halde otuz yıla yakın ve günde iki tabaka içtiği tütünü birgün bıraktı ve bu ölümüne kadar devam etti.) Ve bu benim bir zamanlar çalıştığım işyerimde, erkek meslektaşlarım dahil, kalabalık bir gruba karşılık "erkekler güven olmaz (yani cinsel açıdan)" gibi erkeği bir tür hoşgörülle karışık, güya elinde olmadan zayıf olduğunu iddia eden teze karşı çıkan tek kişi olmamında nedeniydi aynı zamanda. Bunu babam ve erkek kardeşlerim bana davranışlarıyla anlatmışlardı. Yani onlar, erkekler de isterlerse iradelerine sonsuza kadar sahip olabilirlerdi. Yani kadını zina yapmaya zorlayan şeytan bir yaratık ve erkekleri de mağdur duruma düşüren o ünlü tezin saçmalığının toplumdaki savunulan şekline karşı çıkıyordu. Ve yine işte bu nedenle babam bir köylü ve bir feodal olmasına rağmen bizim erkeklerle arkadaşlık yapmamıza yani okuldaki arkadaşlarımızla en azından okulda ve okuldan eve kadar gelmemize hiç karşı çıkmadı. Bilakis arkadaşlarımıza karşı çok dostça tavırlar sergiledi. Ve biz de herkese bu nedenle hep kardeş gözüyle bakmayı öğrenmiştik (bu davranışın yüzde yüz doğruluğunu savunmamaktayım) ve bu nedenle çok

iyi hatırlarım, duygusal açıdan yaklaşan herkesten adeta kardeşim bana bu şekilde yaklaşmış gibi tiksindim ve uzaklaştım. Bu davranışımın ancak, üniversite son sınıfta yanlışlığını kavrayıp üzerine giderek yıkabildim. Bu, babamın ve sol bacalık edebiyatının bize ardağını olmuştur. Her neyse...

Babam bir feodalı. Ve son bir kaç yıla kadar biz kız çocuklarını öpmemi. O sadece bir yerlere giderken bize öpmemiz için elini uzatırdı. Ve bunu bizi sevmediğinden değil, onun kültürünün ona öğretmiş olduğu "kızların öpülemeyeceği, sevimliyeceği aksi takdirde onların şımarıp orospu olacakları"na olan inancından kaynaklanıyordu. O kültürünün sadık bir uygulayıcısıydı ve kültürü de erkek egemendi. Babam ender olarak birşeyler anlatırdı. Bunların arasında en çok ve övünerek anlattığı bir olay vardı. Buna göre filan tarihte bir yerde misafirdir. Erkekler misafir odasında otururlar. Babamın arkadaşının evli oğlu, babam ve birkaç misafir daha. Sohbet esnasında, adamın evli olan oğlunun 3-4 yaşlarındaki kızı çocukça bir sevgi ve heyecanla koşarak gelir ve babasının kucağına atlar. İşte o zaman küçük kızın babası babamın anlatımıyla "tinnng" diye kıza bir tokat yapıştırır. Kız bir metre fırlayarak kendini yerde bulur. O korku ve dehşetle bağırarak dışarı çıkar. Kızın suç dedesinin yanında babasının kucağına atlamasıydı. Oğlu ise babasına olan saygısından (!) onun önünde çocuklarını, özellikle kız çocuklarını sevemediğinden bu zalimce davranışta bulunur. Ve bu olay, benim duymaktan nefret ettiğim, babamın ise anlatmaktan zevk aldığı bir olay olarak yaşamımızda yer aldı. Ve ben hiç bir zaman o küçük kız gibi yapmamam gerektiğini de anlamış oldum

İlginçtir, babam köyde kızlarını ilk olarak okula veren kişilerden biriydi. Bunda tabii ki annemin payı oldukça büyüktü. Dedem, annemi bir keçi ve bir teneke yağ rüşvet vererek okuldan almış, o evlilik yapıp çocuk-çocuğa, yoksulluğa karışırken akranlarının okuyarak ebe, öğretmen veya nakış-dikiş hocası olarak köylerine geri dönmelerini unutamamıştı. Annem bu olayı hala nefretle anar. İşte annemin bu talihsizliği garip bir şekilde bizim talihimiz olmuştur.

Babamın "kızlarını okutma sonra orospu olurlar

"telkinleri, annem ile babam arasında korkunç kavgalara neden oldu. Babam şiddete yönelirken, annem günlerce sesli sesli söylenerek bu şiddete yanıt verdi ve babam geri adım atmak zorunda kaldı.

İlkokula başlayan ablamlarım çok iyi bir performans sağlayıp son sınıfa geldiler. Küçük olanı erken yaşlarda geçirdiği zatürreden alız kaldığı için ev işlerine yaramıyordu. Bu nedenle babam, büyüğünün evde kalıp ev işlerine ve babamın misafirlerine hizmet etmesini uygun görmüştü. . Bu arada babam ve annemin o yıl, ortalığı cesetler, körler ve sakatlarla dolduran su çiçeğinden üç günde üçünü gömdükleri dört çocuklarından kıl payı kurtulan tek çocuğu, sevgili ağabeyim sanat okulunda okumaktadır. Ve geriye kalan tek çocuk olduğu için, uzun süre hasta kaldığı, evin en büyük ve erkek çocuğu olduğu için oldukça nazlıdır. Bir dediği iki edilmez. İşte bu sevgili varlık da kız kardeşlerinin okumasından yanadır. Her ne kadar uzakta kalmaktaysa da bu konudaki görüşlerini eve her gelişinde aktarmaktadır. Babam, annem ve ağabeyimin tepkisini göze alamadığından ablamı rüşvetle kandırmaya çalışır. Rüşvetin bedeli ise; o güne, yoksulluğa ve köy koşullarına göre muhteşem sayılan iki hediyedir. "Bir kol saati ve bir dikiş makinesi". Hatta "nacar" marka kol saatini alır. Hepimizin gözleri kamaşmıştır ama çocukluğuna rağmen ablamın değil. Tabii ki öneriyi reddetti, ama babam da saati geri almadı. Çaresiz kabul etti olayı. Ebe okulu sınavlarını kazanan ablam, son anda Ağrı Ebe Okulu'na gitmekten vaz geçti. Ve bu nedenle o yıl ortaokula gidemediler. Köyde olduğumuzdan ve başka yerde ev tutup okula gönderecek parası olmayan yoksul ailemizin koşulları nedeniyle.

Ertesi yıl hayalindeki şeyi yapıp krediyle bir planye alıp bir ilçeye yerleşti ve orada bir atölye açtı. Biz köyden taşındık ve ilk kez kamyonun sırtındaki eşyaların tepesine tırmanmış, en heyecanlı yolculuğuma başladım. Saatler sonra ilçeye ulaşmamızı ve ilk kez yediğimiz beyaz fırın pidelerinin tadını unutamadım henüz. İşte biz ilçedeydik ve bizden iki ay kadar erken giden ablamlar ortaokula başlamışlardı bile. Tabi bu arada ev işlerinin tüm ağırlığı da kızlarda, yani büyük ablamdaydı. Annem hayatı boyunca ev işlerinden nefret etmişti. Bu durumda hastalığını kullanarak ev işlerinden kaytarmıştı. O daha çok bahçe-bostan gibi ev işlerine kıyasla daha rahat olan işleri tercih etmişti. Bu nedenle bütün bu görevlerinin(!) büyük bir kısmını daha yedi yaşında olan ablama devretti.

Kardeşlerinin, hayvanların bakımı ve diğer işler onun sırtına yüklendi. Daha yedi yaşındayken ekmeğe leğenin başına geçirildi ve tüm aileye ekmeğe pişirdi, ayran yaydı, inek sağdı, ekin biçti, döven dövdü, çocuk baktı, odun topladı, taşıdı, kırdı. Soba yakmak ve hayvanlara bakmak, kahvaltı hazırlamak için kışın saat 05 lerde uyandırıldı, çamaşır- bulaşık yıkadı, su taşıdı...

Yani akla gelebilecek her türlü işe o küçükük bedeniyile acımasızca koşturuldu. Çünkü o bir kızdı ve çocuk olmaya hakkı yoktu... O küçükük bir kadındı. Ve bu işleri hayatının her aşamasında yaptı. Bir taraftan da okula gitti. Onları ben de ilkokuldan takip ediyordum. Bu ilkokul sürecim babamla geçen ilişkilerimizin en güzel yıllarıdır. Babamın bana her gün 25 kuruş verişini, bu 25 kuruşla 5 adet bisküvi aldığımı ve korkunç mutlu bir şekilde okula gittiğimi hatırlarım. Ben köyde, ilkokul birinci sınıfa giderek öğrenci olmadıktan, ailenin diğer çocuklarında oldukça başarılı olduklarından köy öğretmeni beni beş yaşındayken annemin bütün itirazlarına rağmen okula kaydetmişti. Hem yaş hem de fiziken çok küçüküm. Hele hele o yıllar eğitimin henüz daha sistemli(bizim oralarda) olarak uygulanmadığı dönemlerdi. 10-12 yaşlarındaki çocuklar birinci sınıfta ve yaşı 15' ten fazla olan çocuklar da beşinci sınıftaydı. Ve bunların sayısı da oldukça kabarıktı. Bu da gözönüne alındığında o yıllarda duymaktan nefret ettiğim, duymamak için köşe bucak saklandığım "bıce" lakabı bana takılmıştı. Okul yıllarımda bayramlardan hep nefret etmişimdir. En arkada ve tek başına yürümek zorunda kaldığım için. Yürüyüşler boy sırasına göre yapılıyordu ve benim boyumda olan bir tek kişi de yoktu koca ilçede. Derslerimde çok başarılıydım. Bu nedenle öğretmenlerde beni çok severlerdi. Ablalarımorta son sınıfa geldiklerinde aynı hikaye, yani liseye gitme hikayesi başladı. Babama orada da "kızları okula verme yoksa orospu olurlar" telkinleri yapılıyordu. Ve buna karşı çıkan annemin, babamla olan kavgaları hep devam etti. Bu aynı zamanda biz kız çocuklarına bir başka şiddetide yaşatıyordu. Yani suçluluk duygusu. Yani "biz olmasaydık veya okula gitmeseydik babam ve annem kavga etmeyeceklerdi" duygusu. Bu sırada Ankara'da teknisyenlik yapan ağabeyim, kız kardeşlerini kendi yanında daha iyi bir eğitim için almak istiyordu. Annem ve ağabeyimin ittifakı kazandı ve diğer ağabeyim ve iki ablam Ankara'ya gidip lise eğitimlerine başladılar.

sürecek

KÜRT KADINININ DUYGULARI KİLİMLERDE, NAKIŞLARDA SAKLI'

C a n a n

Fevzi Bilge'yi yıllardır tanıyorum. Bugüne kadar bir çok kişisel ve karma sergiler açmış çağdaş bir Kürt ressamıdır. Kürt resim sanatı ve ressamları hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Ancak bir gerçek varki Fevzi Bilge'nin "Kuştına Flah, Servan, Lı Ezmanda Hiv Tune, Neviye Ahmad'e Xane gibi birçok tablosu Kürt'lerin plastik sanatlarında önemli bir yer tutacaklarını gösteriyor. Bütün eserlerinde kadın teması ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bu kadınların gözlerinde hüznün, acı, öfke olmasına rağmen güzelliklerinden ve ihtişamlarından birşey kaybetmezler. Kürt kadınları ve resimleri üzerine bir söyleşi yaptık. Kadın ve sanat dolu bu sohbeti sizinle paylaşmak istiyoruz.

-Sevgili Fevzi serginin adıyla başlamak istiyorum. Neden jin û Jiyan?

- Kadını yaşam olarak görüyorum. Kadın olmadan bir yaşam, bir dünya düşünülemez. Yaşama güzellik katıyor bu nokta da. Son dönemlerde gelişen mücadelede kadınların büyük oranda katılımı var. Burada çok ciddi anlamda altüst oluşlar yaşanmıştır. Bu da gerici değerlerin yıkımına neden oldu. Bu çok önemli bir kazanım olarak alınmalı; hem kadın hem de Kürt kadını için.

- Hem bu sergide hem de takip edebildiğim di-

ğer sergilerinde kadın teması fazla işlenmiş. Kadın teması ile ülkenin durumu arasında nasıl bir bağlantı kuruyorsun?

- Resimlerim incelendiğinde, ilk bakışta güzel Kürt kadınlarının işlendiği görülebilir. Ama aslında daha detaylı incelendiğinde ülkeyi görmek olası. Bu yöntemi başka ressamlar ve sanatçılar da denediler. Örneğin Mehmet Şexo, Said Yusuf dinlendiğinde aşk ve güzel kadın teması görülmesine rağmen aslında onların işlediği ülkedir. Mesela kadının burnunu ülkedeki bir tepeye, iki örgülü saç Fırat ve Dicle nehirlerine, gözlerini Van Gölüne benzetmesi hemen ortaya çıkabiliyor. Benim de onlardan etkilenmem söz konusu. Çocukluğum onların nağmeleriyle geçti. Onlarla büyüdüm, onlardan etkilendim. Direkt verilen mesajlardan daha etkili bir yöntemdir diye düşünüyorum.

- Kürt kadını yaşamın her alanında kendisini göstermeye başladı. Yalnızca sanatta yeterince yer almadığını görüyoruz. Tabi müzik sektörü dışında. Bu konuda ne düşünüyorsun?

- İlk aklıma gelen Leyla Bedirxan'dır. Onun dışında sanat alanında sivrilmis Kürt kadını hemen hemen yok denecek kadar az. Bunun nedenleri arasında tarihi süreç boyunca korkunç bir sosyal zulme maruz kalmak da vardır. Bu korkunç zulmün altında bir Kürt kadını ne kadar sanatta uğraşabilir? Erkek egemen bir toplumda erkeklerin dahi sanatta uğraşma imkanları çok az iken bunun kadınlardan beklenilmesi daha zordur. Baskı koşulları, islami değerler, devletleşememe, sürekli isyanlar, talanlar gibi bir dizi engel vardır. Günümüzde sanatta ilgilenen kadınlar deli olarak niteleniyor. Bir örnek vermek istiyorum. Sanatla uğraşan iki kızın annesine sormuşlar; "Kızların ne iş yapıyor?" diye. Kadın önce cevap vermek istememiş. Sonra utana sıklıkla "kızlarım deli, biri çamur diğeri kağıtla oynuyor" demiş. Yani kızlarından biri seramikçi diğeri ressamdır. Çağdaş sanatı değerlendirirken böyle bakmaları mümkün. Kürt kadını yaşamı boyunca duygularını kilimlere, nakışlara işlemiş, evini süslemeye, o anki duygularını iletmeyi başarmıştır. Bunları da gözardı edilemeyecek derecede önemli değerler olarak görüyorum. Yani tuval yerine kilime işledi sanatını...

- Dünyadaki önemli sanatçılara bakıldığında sanatlarını icra ederken ülke ve çevrelerinde gelişen olaylara karşı duyarlı davranıp bunu sanatlarına yansıtma nasıl değerlendiriyorsunuz?

s i h û ç a r

değerlendiriyorsunuz?

- Bence sanatçılar iki kimliklidirler. Biri sanatçı kimlikleri, diğeri ise siyasi kimlikleridir. Sanatın ve sanatçının toplumsal olaylardan soyutlanması mümkün değildir. Ve çalışmalarına, eserlerine yansıtma zorundadırlar. Picasso'nun Guernica'sı bunun açık bir örneğidir. Ben de çalışmalarında en eski değerlerle, en yeni değerleri işliyorum. Bazen de birlikte işliyorum. Mesela Ahmedé Xani'nin torunları adlı çalışmamda (Nevién Ahmedé Xani) hem Ahmedé Xani'yi hem Kürt tarihini hem de günümüzü ifade edebilecek kadın savaşçıyı işlemeye çalıştım. Bir başka çalışmamda Halepçe'yi işledim. Tarihi süreç boyunca baskılar nedeniyle bir çok değer unutulmuş, ya da bilinçaltına işlenmiştir. Bu tür çalışmalarımı bilinçaltına itilmiş, kaybolmaya yüz tutmuş bu değerlere özgürlük kazandırmak istiyorum.

-Toplumda yaşanan değişim ve dönüşümde sanatın, özelden de resmin gücü nedir?

- Uluslar tarihi süreçleri boyunca bir çok değer yaratmışlar, üretmişlerdir. Bunların kalıcı olmalarını sağlayan etkenlerden biri de resimdir. Yok edilmek istenen bir halkın oluşturduğu değerleri kalıcı kıyor ve sonraki nesillere aktarılmasını sağlıyor. Yani tarihe tanıklık yapıyor.

- Kürt ressamısın, tuvalinde genelde Kürt kadını işliyorsun, sana kadın ressamı da deniliyor. O halde Kürt kadınının şu anki konumunu nasıl değerlendiriyorsun?

- Kürt kadını aslında son yıllarda çok ciddi değişimlere uğradı diyebiliriz. Herşeyden önce kendi kimliğini ara-

ması bile çok önemli ve sevindirici bir gelişme. Bu düzey belli bir göstergesidir tabii ki. Dünyanın en büyük sorunlarından biri de kadın sorunudur ve hiç bir sistem de bu sorunu çözememiştir. Kürt kadını da bu sorunun çözümünde kendi yerini almalıdır. Erkek egemen sistemin etkisiyle kadınlar, kendilerine biçilen rolleri kabul etmişlerdi. Oysa şimdi iradi davranıp bu rolleri reddetmeye başladılar. Bu önemli bir çıkış noktasıdır.

- Peki Roza'yı nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Roza gerçekten ülkemde açmış farklı, renkli bir çiçektir. Kadın güzülüyle etnik ve toplumsal olaylara yaklaşıklarını görüyorum. Bütün yazılar gerçekten çok güzel, sürükleyici, çok ağır teorik belirlemeleri seçmemeleri biraz daha güzelleştiriyor. Hemen hemen bütün olayları kadınca bir ulusal bakış açısıyla öyküler biçiminde anlatışı Roza'yı daha çekici kılıyor.

- Ya Kürt kadını ve feminizm...

- Feminist olmayı bilinç sorunu olarak görüyorum. Keske bütün Kürt kadınları feminist olabilse... Ve feminizmi savunabilecek bilinçte olabilselerdi. Kürt kadınları kendilerini ifade edebilecek oluşumları yarattığı sürece mücadeledeki yerlerinin de önemli olabileceğini düşünüyorum. Bir kadın bir çok kimliğini bir arada taşıyabilmelidir. Şu süreçte olması gerekenlerden en önemlisi kadın ve kadının siyasi kimliğidir.

-Hemen hemen bütün tablolarında çok güzel ve alımlı, folklorik temalarla süslenmiş, gözlerde acı, hüznün, asalet, yakarış ve yardım isteyen ifadeler var, bunu açıklar mısın?

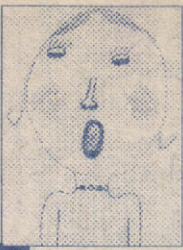
- Hep söyleriz ya Kürt tarihi başkaları tarafından yazıldı, doğrudur. Aynı şekilde Kürt kadını başkaları çizdi ve adını koymadan çizdi. Şark kadını veya Doğu kadını dediler. Türk, Arap, Fars herhangi bir ressam Kürt kadınına tualine aktarıırken yaşadığı ülkesinden soyutlayarak, sanki tek problemi yoksullukmuş gibi cirkin, büyük kocaman ellerle hilkat garibesi gibi birşey çıkarıyorlar. Oysa ben ülkemizin güzelliğini, zenginliğini, asaletini kadınıyla aynılaştırıyorum. Kadının gözlerindeki acının, hüznün aslında içinde bulunduğu konumdan dolayı memnun olmadığını ve bunun hızla değişmesi için gösterebildiği tek tepki biçimi olduğunu düşünüyorum. Güzelliğini ve asaletini korumak için de hesap sorma hakkı vardır.

- Resim yapmaya ve özellikle kadın resimlerini yapmaya devam mı?

- Evet, Kürt kadınlarının resmini yapmaya devam edeceğim. Tabii ki yaptığım resimlerdeki kadınların gözleri gülene kadar.

- Bu güzel sohbet için teşekkür ederim ve çalışmalarında başarılar dilerim.

- Ben teşekkür ederim. Ayrıca JUJIN'in yeni yayım hayatında başarılar diliyorum.

HÜZNÜN GİZEMİ; MUTLULUK

S
a
b
a
h
a
t

Ahh... Tarih 28 Eylül

Sabahat : Alo Merhaba

İ.İ : Merhaba

Sabahat : Mahkeme ne oldu?

İ.İ : Gel de mahkemeyi başlatalım.

Sabahat : Tamam yarın geliyorum

Y
o
k
u
s

29 Eylül ve ben bir umuda yolculuğa çıkıyorum. O umut ki benim emeğim, dünüm bitse bile bende bitmeyen bir dönüm, bir hava, bir su... Gece 12.45'de yola çıkacağım. Dinlemeliyim diye uzanıyorum ve sabah uyanıyorum. Telaş ve biraz da sevinç. Sevinç , çünkü bir gün daha yaşayacağım, yaşadıklarımı onunla. İmzayla, soyadıyla. Akşamüstü dörtte iniyorum İstanbul'a. Salı , Çarşamba ve yine seviniyorum gizli gizli. Gezmek istiyorum, onunla yaşadıklarımı yaşamak istiyorum. Geçmişini bir de onunla paylaşmak istiyorum. Yola çıkıyoruz ikimiz de buruk, yorgun ve hatta pişman. İlk gittiğimiz yer İ.İ'nin yeri. Çıkıyoruz, dolaşıyoruz, kopmak istediğim şehirden insanlara bakıyorum. Herkeste bir yorgunluk, bitkinlik koşuyorlar. Benim gibi kaç insan var diye düşünüyorum koşan insanların içinde. Eleştiriyoruz birbirimizi (hiç yapmadığımız şeydi) benimle konuşurken sekiz yılı yaşadı, yaşadım. Ben yaşarken bunları 34 plakalı arabaların içinde bakmak istemiyorum bu şehre; korkuyorum, ürküyorum. Canan'ın dediği gibi "yarısı burada" Akşamüstleri hüznüldür, buruktur biraz da nostaliktir benim dünyamda. O dünyanın içinde yaşıyorum "bir yarım"la bütün bunları yaşıyorum. Bu kentte olup bitenleri aynalı camlara benzetiyorum artık. Görüneni ve görünmeyeni süzüyorum yüreğime. O yürek ki Edip Çelik'in "Ayrıyız gayrı değiliz" dizisinde buluyor gerçeğini. Bana ben yokken benimle yaşadıklarını, düşündüklerini, acılarını, hüznlerini anlatıyor. Ben de "bunları yaşadık, dilde kemik yoktur" deyip itiraf ediyorum ona. Sonra acıyla gülüyoruz, belki de ağlıyoruz. Hemen aklımıza yediğimiz bulgur pilavları, paramız yokken annemin ördüğü ve sattığım masa örtüsü, yeğenimin kumbarasından

aldığım ikiyüzbin lira, Hakkari'nin o sessizliği içindeki bomba sesleri, özlediklerimiz geliyor aklıma rahatlıyorum. Ona da söylüyorum bütün bunları. O da kötü koşullarda onu yalnız bırakmadığını söylüyor bana. Perşembe'yi yaşıyorum, yani yolculuğumun son Perşembe'sini. Tedirgin, yorgun bir gün gibi geçeceğe benziyor sabahın ilk saatlerinde. Yola çıkıyoruz. İ.İ'nin yanına gidiyoruz. Bizi bekliyor o da buruk. Buruk çünkü bizi tanıyor, seviyor arkadaşımız. Not bırakmış, adliyede bekliyormuş bizi. Gidiyoruz altıncı kata çıkmamızı söylüyor görevliler. Uzun uzuzun bir koridor. Gülen kimse yok o koridorda. Oturuyoruz, çay ve sigaranın sayısını bilmiyorum. Sonra çağırıyorlar, üçümüz giriyoruz içeriye. Anlayamadığım bir sürü kulağa hoş gelmeyen, başkalarının koyduğu kuralları söylüyor beyaz saçlı, siyah önlüklü adam. İmza atmamızı söylüyor. Atıyoruz o dediklerini. O çirkin adam "433'ün 3.cü fıkrasına göre karar verilmiştir." dediğini hatırlıyorum bir tek. Çıkıyoruz dışarıya. İ.İ de üzgün. İskelede doğru yürüyoruz sessiz sessiz. Sokakta sanki hiç kimse yok. Çıt yok. İskelede ana bir gül almak istiyorum. Biniyoruz vapura, ilk yaptığımız sigara içmek. Rahatlıyoruz. Suları yaran vapurun burnuna dikiyorum gözlerimi, bizi geçiyor, bizden önce varacak iskelede. Ziya'nın Yeri'ne gidip yemek yiyiyoruz. Arkadaşlarımızın yanına gidip bir de çay içiyoruz. Herkesin beyni aynı anda aynı şeyleri düşünüyor diye düşünüyorum. Sıkılıyoruz, kalkıyoruz oradan... Ona bir ceket almak istiyorum. Hep yaptığım alışkanlıklarımdandı. Vitrinleri dolaşıyoruz, beğeniyoruz ve ona ceketini alıyorum. Pastayı çok seviyorum ya pastada yiyiyorum. Cumanın hüznünü evlilik yıldönümümüzle kutluyoruz. Bugün 4 Ekim 1988. Yine geçeceğe dönüyoruz.

Yani;

"Hiçbir dilde söylenmemiş
Hiçbir dilde yazılmamış
Sözler ve şarkılar içindeyim."

S
i
h
ü
ş
e
ş

Derleyen: Dilvin

MAMİK(BİLMECE)

Ez çum rastokê
Min xeberdan bihistokê
Gelo keşankeş hatiye ya
ne hatiye*

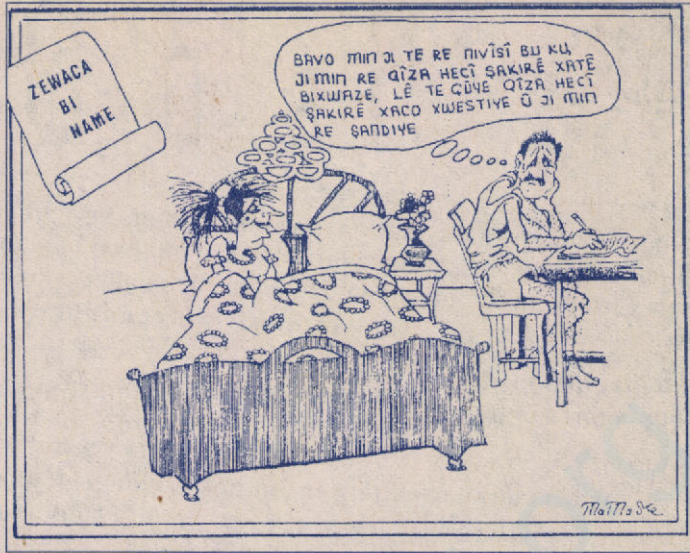
MESELOK

Mın şîret kir kîza pîrê,
Kîza pîre çu ser bixêryê,
Go dayê qunamın
mezîne
An jî devê bixêryê?

METELOK (FIKRA)

Nutqa Helbijartîne.
Polîlîtîkaciyîki beri
helbijartinê nutqa ku
nivisand bû li mala xwe
pirova dikir li pêşberî. Jina
xwe rawestiya bi dengê
bilind nutuq xwend û
pîrsî; "Te çawen dît
xanîm?"
"Pir baş bû."
"Baş e, tu çi jê têgehîştî?"
Jinik; Ji dengê te yê qebe
pêve tiştêk têne gehîştîm.
"Wê gave tam min
dixwest bûye..."

NOT: Geçen sayının doğru cevabı olan 'Ana'yı' doğru bilen okuyucularımız Hatice Yaşar ve Aynur Özer dergimizin 1 yıllık abonesi edildiler. Bersiva mamka hêjmarê burî-dayik-bû.
*1978'de çıkan Tirej dergisinden alınmıştır.

XACEREZ - BULMACA

Cevaplar Türkçe-Kürtçe yazılacak.

SOLDAN SAĞA

1-Tersten, Bir şehir -
2.harfi 'i', 5.harfi 'z'
alunca alaya alma.
2-Tersten, kirpi
3-San, fikir, sanmak,
zannetmek- damat.
4-1990 Nevroz'un
da Diyarbakır
Deliler yanında
Kürtler üzerindeki
baskıları protesto
için kendini yakarak
intihar eden ve son
sözü "bu da bir
tercih sorunu" olan
Tıp öğrencisi kadının
soyadı-Karadeniz

bölgesinde yaşayan bir halk
5-Otel, lokanta, eğlence, işletme çalışanlarının sendikası.
6-1978 'de merkezi Diyarbakır'da olan Devrimci demokrat kadınların kurduğu derneğin kısa adı-Biz, bizim, bize veya fiillerde olumsuz emir kipi takısı 7-Beyaz-Tersten, deşîş-tokuş, özellikle kürt kadınlarının kendi iradeleri dışında birbirleriyle takas edilerek evlendirilmeleri 8-Tersten, matem, yas-El veya ayak bileği 9-siyah derili, zencinin ilk hecesi

YUKARIDAN-AŞAĞIYA

1-1 Mart 1996' da ilk sayısını çıkaran kürt kadın dergisinin adı- Kaynatlılar yenilen buğday 2- Grup, zümre -Tersten, 1980 öncesi ileri kadınların kurduğu derneğin kısa adı. 3-Kadınak-Şen, neşeli 4-Bitkilerde bir yıllık sürgün, genç çubuk- Güzel kokulu, kırmızı çiçekli bir bitki. 5-Tersten, Vücut 6-Ankara cezaevinde bulunan Kürt kadın milletvekilinin ad ve soyadının baş harfleri-Dışarı, toprak, zemin. 7-1919'da İstanbul'da kurulan ilk Kürt Kadın Cemiyetinin adı. -Tersten, Diyarbakır şivesiyle bulut 8-Tersten, Onların şans 9-Bir işe başlamak-Tersten, Sabah.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

N E D E O İ L E R ?

ROZA'yı alıyorum, ama tüm yazıları okumadım. Dergiye taradım, ilgimi çeken yazı olmadı. Hepsini bir birine benziyor. Dilşah'ın yazısını okudum. Onu tanıyorum. Tabii bir de bir sürü dergi var piyasada onun için seçici oluyorum. Tümünü okumak imkansız.
Selahattin Okçuoğlu - İstanbul İHD Yöneticisi

Dergiye evde gordum. Bana müsvedde kağıdı gibi göründü, ilgimi çekmedi. Ama okuyacağım. **Cuma Boynukara - Tiyatrocu**

Hatice Yaşar'ın yazılarını gerçekten çok beğenerek okuyorum. Ama, niye resmi yok, Yoksa çirkin mi? **Filiz**

Üçüncü sayıdaki "Fare ile komutanın bakışması" adlı yazıyı okudum. Diğer yazıları daha okuyamadım. Beğendim. **Bir Kız Öğrenci**

İyi, güzel beğeniyorum. Bir yere sığınmadan kendi başına durması hoşuma gidiyor. Herkes böyle yapsa, eminim çok şey değişirdi. Mütevazî ve en azından büyük iddiaları yok. Araştırıyor, sorguluyor. Gerçi, kısmen yapılmasına rağmen, feodalitenin sorgulanması lazım. Aşkın savaşarak kazanıldığı söylenen bir toplumda ROZA, aşkın savaşsız da olabileceğini salık veriyor.
Gazeteci bir Kürt Erkeği

Roza'yı İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde asılan bir ilandan duydum, ordan biliyorum. Bir sayısını okudum. Bence kadın sorunlarıyla ilgili bir dergi ve en iyisi. En azından bir tek Kürt kadınlarının sorunlarına eğilmiyor. Tabii yalnızca Kürt kadınlarını işlemesi de iyi olmaz o zaman da milliyetçi bir dergi olur.
Serpil - İ.Ü Sosyoloji Bölümü

Roza'yı Pazartesi Dergisi'ndeki röportajdan duydum. Ama bulamadım. Okumak istiyorum. **Gülten Şen - Avukat**

Roza'daki ekiple uzun süre devam edemeyeceğiniz aşağı yukarı belliydi, bekleniyordu. Yeni başlayan her yerde olduğu gibi bir ayrışmanın, netleşmenin olması bir dereceye kadar kaçınılmazdı. Jujin'deki ekibin bu işi daha uzun süreli götürebileceğine inanıyorum. Kendi aranızdaki ilişkinin sağlıklı olması yayınınızın uzun ömürlü olmasını sağlar. Jujin isminin kadın yapısına denk düşmediğini düşünmeme rağmen, isminden çok içeriği önemlidir. İsmi gibi dergideki yazıların kürtçe olmasını diliyorum.
MAMOSTE YAKUP

Roza'daki ekibin aynen kalmasını istiyordum. Çünkü ilk kürt kadın dergisini çıkararak o ekibin çalışması inkar edilemez. Biz kürt kadınları bu tip örgütlenmelerde, bölük-pörçük biryerlerde gücümüzü dağınık harcamamalıyız. **ZEYNEP/eu kadını**

Bindiğim araba son hızla Silivri'ye doğru hareket ediyordu. Üzerimde bütün günün yorgunluğuyla, sanki koltuğa yapışmış gibiydim. Güneş batmak üzere Çekmece gölünün üzerinde kızıl ışıklar saçıyor, müthiş bir görüntü oluşturuyordu.

Elimde Kürt feminist kadınlarının çıkardığı Roza var. Dergi o kadar güzel ve o kadar sürükleyici ki, manzara seyretmeyi çok sevdiğim halde bir türlü gözümü dergiden ayıramıyordum. Ancak araba çok sarsıldığında zaman zaman okuyamadığım için dışarıyı seyrediyordum. Bulutlar sanki, eve geç kalmış bir Kürt kadını gibi acele ile salına salına kaçıyorlardı. Yol boyunca yeni inşaatlar, çirkin beton yığınları gibi soğuk çirkin bir görüntü veriyorlardı. Araba yavaşladı tekrar, Roza'ya bakıyorum. Takuhi Hanım'ın güllerini okuyorum. Öykü gerçekten çok güzel, beni çok etkiliyor o anda. Ülkemdeki güzel büyük evimizi hatırlıyorum. Bizden sonra ne oldu acaba diye düşünüyorum. Yoksa o da Takuhi Hanım'inki gibi yıkıldı mı acaba? Sonra muavinin bağirtisiyle kendime geliyorum, Selimpaşa'dayım.

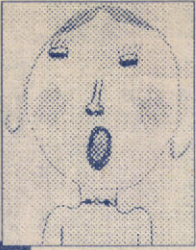
Dostlukla...
Kak Zîyaver

Kadın kimliği ve kadın hakları, aslında bu iki sözcüğü kullanmak yirminci yüzyılın sonlarına geldiğimiz şu günlerde hala arayış içinde olmamız beni çok üzüyor. Oysa ki milyonlarca yıl önce Adem ile Havva'nın eşit olarak dünyaya gelişleri ve birlikte verdikleri mücadele ile destekle nesillerinin bugüne dek geliştiği aslında kadın hakları, kişilik arayışı utanç verici bir şey. Kadın doğduğu andan itibaren eşit haklara sahip olması gerekirken maalesef çok az haklara sahiptir şu anda. Demek ki, verilen mücadeleler istenilen sonuçları vermemiş ki, hala arayış içindeyiz.

Bence, birinci etken yaşadığımız toplum ve çevre. Geri kalmış bir toplumda tabuları yıkmak sanıldığı kadar kolay değil. İkinci etken ise ailedir. Aile kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapmadan, kız çocuğunu da okutup yetiştirdiği zaman, ona hak ve özgürlüğünü verdiği zaman o kız çocuğunun bir takım arayışlar içerisine girmesine gerek kalmayacaktır. Üçüncü etken ise yasalarımız. Yasalarımız hala erkek egemenliği altında ve erkeklerin hak ve özgürlüklerini korumaktadır. Kadınlara ise eşit haklar vermemektedir. Oysa, kadınlar erkeklerle aynı haklara sahip olmalıdırlar, olmalıyız. İnaniyorum ki, ileride kızlarımız bizim sahip olamadığımız haklara sahip olacaklardır.

Bu düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istedim. Bu vesileyle sizi kadın hakları mücadelenizde kutlar, her zaman haklı olduğumuzu belirterek başarılar diliyorum.

Nevin
Ev Kadını

BİR MASAL MI SANMIŞTIK

Ne zaman dokunsam göz yaşlarına
Parmak uçlarım yanar
Uçurtmayı bilmez onlar
Oyunları bıçaklanan çocuklar.

Dağlar ki
Her oyuk bir ana karnı vermez çocuklarını
Direnir oda düşer
Dalından yeşili kaçar ceviz ağaçlarının
Kan açar erikte çiçekler.

Bir kadın döner durmadan elleri gökte
Yardıma çağırıldığı ülkesinden kaçmıştır
Belki dilini bilmediğinden
Donup kalmışım o görüntüde.

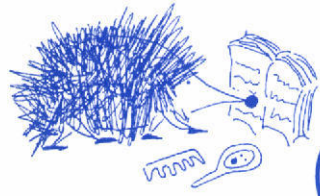
Gözlerime çılgınlıkları çarpaz asarlar
Bitti orda düş görmüyor genç kızlar
Kuş düşer nakışlardan renk biter
Kaçaktır sevgililer
Ya kazaklar örülür ya çorap soğuklara
Ölüm haberlerini erken getirir
Her haber bir çarpıdır aşka adanmışlara.

Ben kekeme türküleri söylerim buralarda
Onlar durmadan ölür
Ak kağıtta kan kokusu utancın ezikliği
Silkelenir sözcüklerin düşleri
Kalem yüzlere tükürür:

O kadar çok söyledik ki
kardeşliğin anlamını eskittik
Tek yumurta ikiziysek
Neden süt veren ananın
Bir düşünüyü zehirledik.

Ne firat'ı görmüşüm
Ne Zilan'ın yarasına dokundum
Hangül kirve anlatırdı, birde Maho çobanımız
Suların günlerce kan aktığını
Yıllarca dinleyipte bir masal sandığımız.

* Eylül 96-Evrensel Kültür'de yayımlandı.

BİZ BARİŞ İÇİN BİRARAYA GELEN KADINLAR DİYORUZ Kİ...

Biz bu coğrafyanın çeşitli yerlerinden bir araya gelen kadınlar birlikte konuştuk ve gördük ki; Binlerce insan savaşta yaşamından oluyor. Faili bilinen cinayetler de

insanlarımız yok ediliyor. Bir o kadar insan, doğup büyüdüğü topraklardan koparılıp göç ettiriliyor. Kadınlar ve çocuklar cinsel taciz ve tecavüze uğruyor, şiddete maruz kalıyor.

Biz kadınlar savaş ganimeti değiliz, taciz ve tecavüzü yaşamak istemiyoruz. Biz kadınlar, her savaşta defalarca ölürüz!
Biz kadınlar, savaşlarda yedek iş gücü, uçuz emek olmak

gölgesinde silah sesleriyle büyüyor. Çocuklarımız kendilerini ifade edemez hale getiriliyor.

İnsanlar birbirlerine yabancılaştırılırken, bu topraklarda yaşayan halklar arasındaki kardeşliğe gölge düşürülüyor. Ülkemizin kültürel zenginliği yok ediliyor.

Bir yandan ağaç kesme cezası uygulanırken öte

yandan, ormanlar yakılarak ekolojik denge bozuluyor.

istemiyoruz. Biz kadınlar, savaşlarda işkence aracı olarak kullanılmak istemiyoruz. Çocuklarımız annelerini yitirmiş, rüyalarını başka dilde görüyor, okula başladığı gün sağır ve dilsiz sayılıyor. Tank ve topların

Yaşanan bu gerçekliğin adı **SAVAŞTIR**. Savaşın bizim adımıza yürütülmesini istemiyoruz. Geç kaldığımızın bilinciyle "HEMEN ŞİMDİ BARIŞ" diyoruz.